

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

System sociálního pojištění v České republice

Social insurance system in the Czech Republic

Bc. Tereza Slavíčková

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Systém sociálního pojištění v České republice“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 19. dubna 2023

v. r. *Tereza Slavičková*

Zásady pro vypracování práce

1. Stanovte cíl a metodický postup práce.
2. Analyzujte systém sociálního pojištění v České republice.
3. Porovnejte vývoj jednotlivých složek sociálního pojištění, zpracujte modelové příklady v sociálním pojištění.
4. Stanovte dopady na starobní důchod u skupiny osob, kteří pečují o osobu pobírající příspěvek na péči.
5. Shrňte danou problematiku a stanovte závěr.

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce Ing. Vendule Tesařové, Ph.D. za odborné a metodické vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
Cíl a metodický postup práce	7
1 Sociální zabezpečení	9
1.1 Vymezení sociálního zabezpečení	9
1.2 Uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice.....	10
2 Systém sociálního pojištění v České republice	12
3 Nemocenské pojištění	15
3.1 Nemocenské	17
3.2 Peněžité pomoci v mateřství (mateřská)	19
3.3 Otcovská poporodní péče (otcovská).....	20
3.4 Ošetrovné	20
3.5 Dlouhodobé ošetrovné	21
3.6 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	22
4 Důchodové pojištění	24
4.1 Řízení o přiznání důchodu	27
4.2 Starobní důchod	27
4.2.1 Příspěvek na péči (dopad na starobní důchod)	29
4.3 Invalidní důchod.....	31
4.4 Vdovský a vdovecký důchod	33
4.5 Sirotčí důchod	34
5 Státní politika zaměstnanosti	36
5.1 Aktivní politika zaměstnanosti.....	37
5.2 Pasivní politika zaměstnanosti	39
6 Modelové příklady	41

6.1	Stanovení výše odvodu na sociální pojištění	41
6.2	Dávky nemocenského pojištění.....	44
6.2.1	Nemocenské – výpočet	45
6.2.2	Peněžitá pomoc v mateřství (mateřská) – výpočet	47
6.2.3	Otcovská poporodní péče (otcovská) – výpočet.....	48
6.2.4	Ošetřovné – výpočet	49
6.2.5	Dlouhodobé ošetřovné – výpočet	51
6.2.6	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství – výpočet	52
6.3	Dávky důchodového pojištění.....	53
6.3.1	Sirotčí a vdovský důchod – výpočet.....	53
6.3.2	Komparace důchodu v České republice a Rakousku.....	54
6.3.3	Reforma důchodového systému v České republice	68
	Závěr	70
	Seznam použitých zdrojů	72
	Seznam tabulek	76
	Seznam obrázků.....	78
	Seznam grafů.....	79
	Seznam použitých zkratk	80
	Seznam příloh.....	81
	Přílohy	
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Každý občan naší společnosti se v průběhu svého života soustavně dostává do různých sociálních situací, které za pomoci vlastní, rodiny, blízkých či sociálních institucí musí řešit. Stát usiluje o fungování takového sociálního systému, kdy za využití účelných nástrojů a opatření může reagovat na nepříznivé sociální situace (např. nemoc, stáří, nezaměstnanost, invalidita) a občanům svým sociálním přístupem vytvářet důstojné životní podmínky.

System sociálního zabezpečení v České republice je poměrně rozsáhlý a v posledních letech ho provází celá řada podstatných změn. Jeho součástí je státní sociální podpora, sociální péče (pomoc) a sociální pojištění, jenž je obsahem této diplomové práce.

K primárním okruhům sociálního pojištění přísluší nemocenské pojištění, důchodové pojištění a státní politika zaměstnanosti.

Diplomová práce je rozvrhnutá na dvě klíčové části, část teoretickou a část praktickou. V teoretické části je v první řadě prezentován celý systém sociálního zabezpečení v České republice a principy fungování systému s vymezením zásadních pojmů. Větší pozornost je věnována rozboru a charakteristice jednotlivých dávek. U každé rozebírané dávky jsou stanoveny zákonné podmínky nároku, podpůrní doba a výše dávky.

Praktická část diplomové práce se zabývá určením výše odvodů sociálního pojištění a výpočty vybraných dávek nemocenského a důchodového pojištění. Dále je v praktické části provedeno srovnání důchodového systému v České republice a Rakousku. V České republice jsou navíc představeny možné nástroje důchodové reformy, která je do budoucna z hlediska udržitelnosti systému nevyhnutelná. Modelové výpočty a komparace důchodového pojištění obou států jsou slovně a graficky vyhodnoceny. V závěru je celá práce shrnuta.

Cíl a metodický postup práce

V diplomové práci na téma „Sociální pojištění v České republice“ je zpracován stávající systém sociálního pojištění, a to nemocenského pojištění, důchodového pojištění a státní politiky zaměstnanosti.

Diplomová práce má stanoveny několik cílů. Teoretická část si klade za cíl zmapovat a popsat současný systém sociálního pojištění na základě platné právní úpravy, zejména představit hlavní podmínky nároku na dávky a postupy při stanovení výše jednotlivých dávek, včetně jejich výplaty.

Na teoretickou část systematicky navazuje praktická část, ve které je provedena aplikace popsaných teoretických poznatků do praktických příkladů. Dílčím cílem je tedy na modelových příkladech ukázat výpočet vybraných dávek nemocenského a důchodového pojištění. Další dílčí cíl je zaměřen pouze na oblast důchodového pojištění, kde je provedena komparace vybraných ukazatelů dávek důchodového pojištění v České republice a Rakousku. Předmětem porovnání je počet příjemců dávek, průměrná výše vyplacené dávky a zejména výše celkových výdajů s vývojem výdajů v konkrétním roce (2020 a 2021) či delším časovém horizontu (2017-2021).

Nástrojem k dosažení cílů je analýza, především rozbor platné legislativy v oblasti sociálního pojištění, vlastní výpočty modelových příkladů a porovnání a vyhodnocení sesbíraných dat z veřejných databází.

Ke zpracování teoretické části je využita odborná literatura a aktuálně platné právní předpisy. Práce vychází zejména z platného znění zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a dalších právních předpisů, které souvisejí se sociálním pojištěním. Rovněž je čerpáno z elektronických zdrojů, např. webových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí ČR nebo stránek právního informačního systému. Teoretické poznatky jsou využity pro výpočet modelových příkladů v praktické části.

Dále je v praktické části diplomové práce pro potřeby komparace proveden sběr dílčích dat z databáze Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, České správy sociálního zabezpečení a Českého statistického úřadu. Údaje týkající se důchodového systému v Rakousku jsou převzaty z elektronických zahraničních zdrojů. Veškeré zdroje

ze zahraničí jsou přeloženy autorkou pomocí online překladače. Vyhodnocení získaných údajů z obou porovnávaných států je pro větší přehlednost zpracováno do tabulek a grafů a doplněno textovou částí.

Na závěr práce je provedeno shrnutí zjištěných skutečností a zhodnoceno dosažení nastavených cílů dle zadání.

1 Sociální zabezpečení

Základem každé vyspělé společnosti je sociální politika státu, jejímž úkolem je udržení a fungování sociálního systému, kdy stát dbá na sociální jistoty občanů a snaží se o udržení přiměřené životní úrovně ve všech životních situacích. Sociální politika je založena na sociálním zabezpečení (Koldinská a kol., 2018, s. 3).

1.1 Vymezení sociálního zabezpečení

Označení sociálního zabezpečení se začíná objevovat až ve 20. století, kdy nahrazuje pojem chudinská péče. Nejdříve chudé podporovala církev, spolky a obce, až mnohem později na sebe převzal odpovědnost především stát (Kahoun a kol., 2012, s. 25).

V roce 1952 byla Mezinárodní organizací práce přijata úmluva č. 102, kde byl poprvé označen obsah sociálního zabezpečení. V kontextu uvedené úmluvy je občanům pomáháno v případě nemoci, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, nezaměstnanosti, mateřství, rodičovství a úmrtí živitele. Některé odborné zdroje vnímají sociální zabezpečení jako souhrnné označení pro sociální instituce, které poskytují občanům poradenství, ochranu, dávky (věcné a peněžní), služby a azyl (ústavní péče) s cílem uspokojit jejich sociální potřeby (Kahoun a kol., 2012, s. 81-82).

K hlavním cílům sociálního zabezpečení patří:

- odpovědnost občanů za jejich budoucnost,
- sociální solidarita,
- ochrana sociálních práv (Kahoun a kol., 2012, s. 26).

Odpovědností občanů za jejich budoucnost se rozumí zejména to, že v prvé řadě každý odpovídá sám za sebe (prostředky na obživu, zajištění adekvátního bydlení, zajištění úspor na stáří), následně by měla pomoci rodina a až poté stát v podobě přiznání sociálních dávek či zajištění sociálních služeb (Kahoun a kol., 2012, s. 26).

System sociálního zabezpečení musí být funkční a účinný. Proto je třeba, aby vycházel ze základních principů, které jsou bezpodmínečně dodržovány (Krebs a kol., 2007, s. 174).

Základními principy v sociálním zabezpečení jsou princip všeobecnosti (všichni mají v případě ohrožení zaručenou základní dávku), princip rovnosti (zabezpečit všechny oprávněné osoby dle jednotně daných pravidel), princip úplnosti (systém je založen od nezbytného k úplnému zabezpečení, např. rozšíření sítě sociálních služeb), princip adekvátnosti (výše pomoci by měla být odpovídající k potřebnosti a příčinění konkrétních osob) a další, např. princip sociální garance, princip sociální spravedlnosti, princip participace (Krebs a kol., 2007, s. 175-176).

1.2 Uspořádání systému sociálního zabezpečení v České republice

Systém sociálního zabezpečení v ČR je tvořen ze tří samostatných systémů, které jsou vzájemně propojeny a navazují na sebe. Jsou odlišné tím, jakou sociální situaci řeší, jak jsou dávky ze systému financovány a celkovým zabezpečením systému z hlediska organizace (Krebs a kol., 2007, s. 163).

Systémy sociálního zabezpečení jsou:

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální péče (pomoc) (Krebs a kol., 2007, s. 163).

Sociální pojištění

Systém sociálního pojištění se zabývá sociálními situacemi, na které se občan může předem připravit (pojistit). Systém je finančně krytý z odvedeného pojistného dle zákonem stanovených podmínek (Krebs a kol., 2007, s. 164). K systému sociálního pojištění bude více uvedeno v kapitolách č. 2-5.

Státní sociální podpora

Do systému spadají sociální situace, kdy je společensky vhodné občany (především rodiny s dětmi) podpořit. Dávky jsou hrazeny z daní, tedy ze státního rozpočtu. Jejich výplatu zabezpečuje úřad práce (Krebs a kol., 2007, s. 164-165).

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Sociální péče (pomoc)

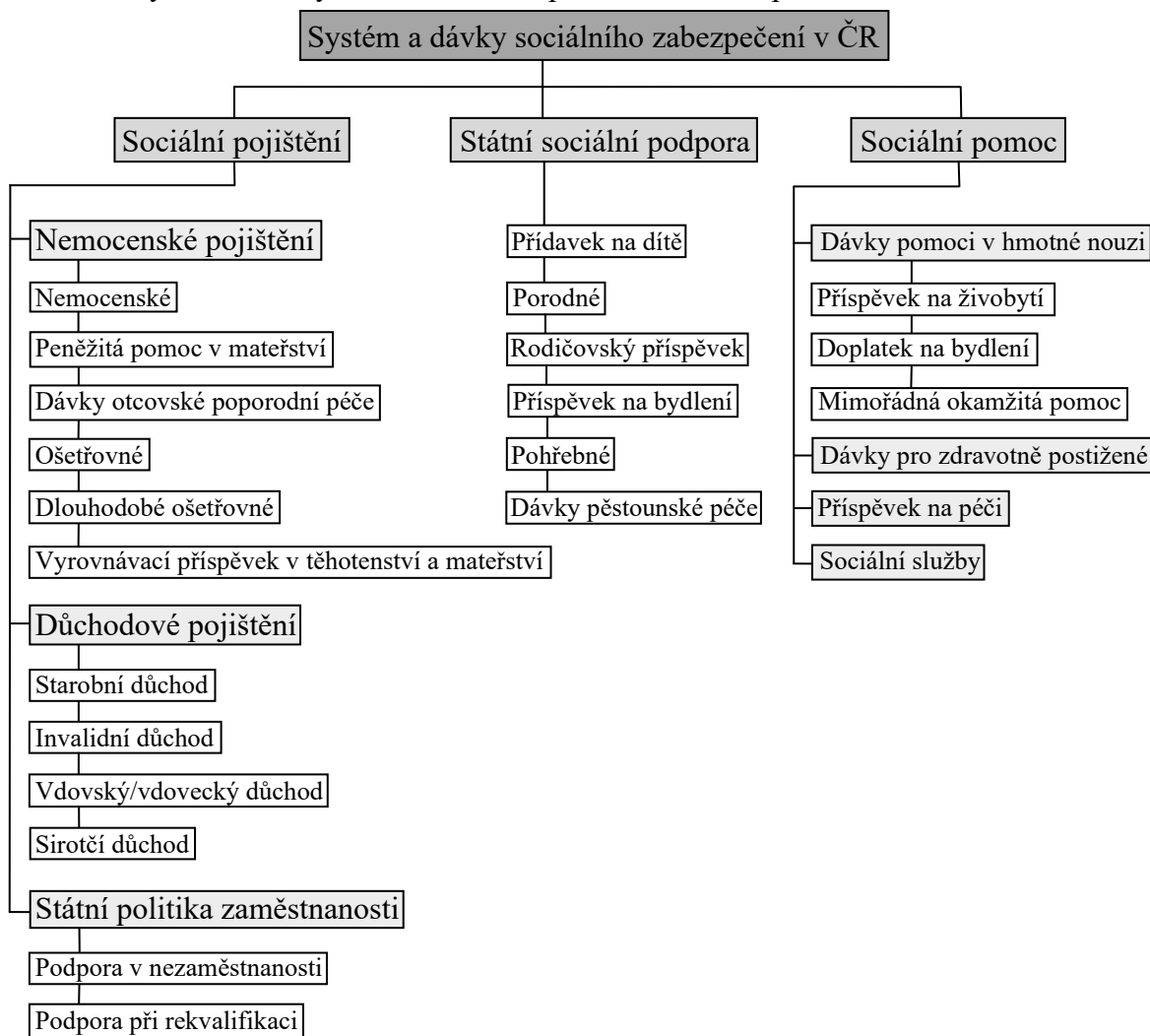
Systém má za úkol řešit obtížné sociální situace stavu hmotné a sociální nouze (špatná finanční a majetková situace, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav). Myslí se tím

situace, jenž občan není schopen zvládnout a překonat sám, nebo za pomoci rodiny a nemá nárok na pomoc ze sociálního pojištění a státní sociální podpory. Konkrétní pomoc je občanem přijímána prostřednictvím dávek a sociálních služeb. Celá soustava sociální pomoci (péče) je hrazena ze státního rozpočtu, z rozpočtu krajů a obcí a dále např. z finančních prostředků neziskových organizací (Kahoun a kol., 2012, s. 28-29).

Systém sociální péče je upraven zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a zákonem č. 108/2006 o sociálních službách.

Uspořádání celého systému a jednotlivých sociálních dávek sociálního zabezpečení v České republice znázorňuje obrázek č. 1.

Obr. 1: Systém a dávky sociálního zabezpečení v České republice

Zdroj: Kahoun a kol. (2012, s. 109-354); MPSV (2022a); Hejduková (2015, s. 174), zpracováno autorkou

2 Systém sociálního pojištění v České republice

Sociální pojištění slouží jako ochrana občanů v nepříznivých sociálních událostech. Zahrnuje sociální situace, ve kterých stát poskytuje občanům finanční podporu. Jde například o situace, kdy občan ztratí zaměstnání, nebo pracovní schopnost. V obecné rovině se jedná jak o krátkodobé sociální události (např. těhotenství, nemoc člena rodiny), které řeší nemocenské pojištění, tak i o dlouhodobé sociální události (např. stáří, osiření, invalidita), které řeší důchodové pojištění (Arnoldová, 2013, s. 9-10).

Občan prostřednictvím pojištění odkládá část svých finančních prostředků k řešení takovéto budoucí sociální situace. Díky tomu pak může být zabezpečen v situacích, které by sám ze svých příjmů zajistit nedokázal (Arnoldová, 2013, s. 9-10).

Systém sociálního pojištění je uspořádán do třech úrovní. První úroveň je tzv. základní systém, který je povinný a přesně daný státem. Druhá úroveň vychází ze vztahů mezi sociálními skupinami, opírá se o určitou mezigenerační solidaritu. Třetí úroveň je zcela založena na rozhodnutí každého občana, např. životní pojištění, penzijní pojištění, stavební spoření (Arnoldová, 2013, s. 10).

Základní systém sociálního pojištění charakterizují tyto znaky:

- jde o obligatorní (povinné) pojištění dané zákonem,
- zákon vymezuje okruh povinně pojištěných osob a okruh povinných plátců pojistného,
- zákon vytyčuje pojištěné sociální události, předpoklady vzniku těchto událostí, trvání a výši nároků,
- zákon stanoví správu a financování sociálního pojištění (Kahoun a kol., 2012, s. 27).

Sociální pojištění se skládá ze tří hlavních oblastí:

- nemocenské pojištění,
- důchodové pojištění,
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (Hejduková, 2015, s. 161).

Jednotlivé oblasti sociálního pojištění jsou legislativně upraveny v mnoha zákonech. Mezi nejdůležitější platné předpisy spadá:

- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění,

- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění,
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení,
- zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Některá ustanovení shora uvedených zákonů budou blíže specifikována v dalších kapitolách.

Sociální pojištění je založeno na pojistném principu, což spočívá v pravidelném hrazení pojistného. Pro stanovení pojistného na sociálním zabezpečení je potřebné stanovit poplatníky pojistného, sazbu pojistného, rozhodné období, vyměřovací základ a odvod pojistného (Hejduková, 2015, s. 77).

Pojistné je příjmem státního rozpočtu. Platí ho poplatníci, což jsou zaměstnanci, zaměstnavatelé, osoby samostatně výdělečně činné, osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění a zahraniční zaměstnanci. Výše pojistného je určena procentní sazbou z vyměřovacího základu, který je zjištěn za rozhodné období, viz tabulka č. 1 (§ 2-4 zákona č. 589/1992 Sb.).

Tab. 1: Sazby sociálního pojištění

Poplatník	Nemocenské pojištění	Důchodové pojištění	Státní politika zaměstnanosti
Zaměstnanec	-	6,5 %	-
Zaměstnavatel	2,1 %	21,5 %	1,2 %
OSVČ	2,1 % (dobrovolné)	28 %	1,2 %
Osoby dobrovolně účastné na DP	-	28 %	-
Zahraniční zaměstnanci	2,1 % (dobrovolné)	28 % (dobrovolné)	-

Zdroj: § 7 zákona č. 589/1992 Sb., zpracováno autorkou

Rozhodné období je u všech poplatníků sociálního pojištění kalendářní měsíc, s výjimkou OSVČ, kde se jedná o kalendářní rok (Hejduková, 2015, s. 78-79).

Jednotlivé vyměřovací základy konkrétních poplatníků jsou uvedeny u dílčích pojištění, která jsou rozepsána v následujících kapitolách.

Maximální vyměřovací základ je stanoven u zaměstnance i OSVČ (pro důchodové pojištění, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti) na 48násobek průměrné mzdy (v roce 2022 činil maximální vyměřovací základ 1 867 728 Kč, v roce 2023 je stanoven na částku 1 935 552 Kč). Pojistné se neodvádí z vyměřovacího základu, který v kalendářním roce, což je rozhodné období, přesáhne uvedenou hranici (§ 15a zákona č. 589/1992 Sb.; Finance.cz, n.d.; Ministerstvo práce a sociálních věcí [MPSV], n.d.a).

Od roku 2021 byl pro OSVČ zaveden tzv. paušální režim. OSVČ si po splnění zákonných podmínek mohou platit paušální daň, která zahrnuje daň z příjmu, pojistné na důchodové a zdravotní pojištění. Zákonné podmínky jsou:

- přihlášení k platbě paušální daně do stanovené lhůty,
- OSVČ není plátcem DPH,
- OSVČ není společníkem,
- OSVČ není dlužníkem,
- OSVČ nevykonává činnost, ze které plynou příjmy ze závislé činnosti,
- příjem ze samostatné činnosti za rozhodné období nepřevýšil v roce 2022 částku 1 000 000 Kč, v roce 2023 dochází ke zvýšení částky na 2 000 000 Kč (Finanční správa, n.d.).

V roce 2022 byla výše paušální daně 5 994 Kč/měsíc. Pro výpočet jednotlivých složek pojistného není používána procentní sazba (Finanční správa, n.d.).

Uvedená částka 5 994 Kč obsahovala:

- zálohu na daň z příjmu fyzických osob 100 Kč,
- zálohu na důchodové pojištění (zahrnuje státní politiku zaměstnanosti) 3 267 Kč,
- zálohu na zdravotní pojištění 2 627 Kč (Finanční správa, n.d.).

Od roku 2023 jsou zákonné podmínky využívání paušálního režimu změněny. Dochází k zavedení tzv. tří pásem pro OSVČ v režimu paušální daně:

- 1. pásmo – příjmy do 1 000 000 Kč (paušální daň 6 208 Kč, z toho 100 Kč záloha na daň z příjmu fyzických osob, 3 386 Kč záloha na důchodové pojištění včetně státní politiky zaměstnanosti a 2 722 Kč záloha na zdravotní pojištění),
- 2. pásmo – příjmy od 1 000 000 Kč do 1 500 000 Kč (paušální daň 16 000 Kč),
- 3. pásmo – příjmy od 1 500 000 Kč do 2 000 000 Kč (paušální daň 26 000 Kč) (Bureš, 2023).

3 Nemocenské pojištění

Nemocenské pojištění se od začátku roku 2009 řídí zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Stanovený zákon definuje osoby, kterých se pojištění týká, vymezuje jednotlivé dávky nemocenského pojištění (obecné podmínky nároku na dávky a jejich výplatu, výpočet a výši jednotlivých dávek) a organizační strukturu nemocenského pojištění (MPSV, 2022a).

V souladu s § 81 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, pojištění provádějí příslušné orgány nemocenského pojištění. Orgány nemocenského pojištění jsou:

- okresní správa sociálního zabezpečení,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- služební orgány,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (§ 81 zákona č. 187/2006 Sb.).

Zákon ve svých ustanoveních přesně definuje úkoly a oprávnění orgánů nemocenského pojištění (§ 84 - § 90 zákon č. 187/2006 Sb.).

Nemocenské pojištění zahrnuje celkem šest peněžitých dávek, na které vzniká nárok, pokud je osoba pojištěna. Těmi jsou:

- nemocenské,
- peněžitá pomoc v mateřství (mateřská),
- otcovská poporodní péče (otcovská),
- ošetřovné,
- dlouhodobé ošetřovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (Ženíšková a kol., 2022, s. 24-25).

O přiznání dávek rozhoduje, a následně je vyplácí, okresní správa sociálního zabezpečení (MPSV, 2022a).

Cílem dávek je pomoci výdělečně činným osobám při dočasné ztrátě příjmu, což je pracovní neschopnost, ošetřování člena rodiny, těhotenství a mateřství, péče o dítě (MPSV, 2022a). Jednotlivé dávky budou níže blíže specifikovány.

Na dávky je nárok pouze v případě, kdy jsou osoby účastny nemocenského pojištění, nebo spadají do tzv. ochranné lhůty (u dávek nemocenské a peněžitá pomoc

v mateřství). Zaměstnanci platí nemocenské pojištění v rámci pracovního poměru povinně, kdežto osoby samostatně výdělečně činné a zahraniční zaměstnanci pouze dobrovolně. K platbě se musí přihlásit podáním přihlášky k nemocenskému pojištění (MPSV, 2022a).

Za zaměstnance odvádí nemocenské pojištění jejich zaměstnavatel. Sazba pojistného u zaměstnavatele, zahraničních zaměstnanců i OSVČ byla do 30. června 2019 2,3 % z vyměřovacího základu, od 1. července 2019 činí 2,1 % z vyměřovacího základu. Zaměstnavatel vychází z vyměřovacích základů svých zaměstnanců. U OSVČ a zahraničních zaměstnanců byla minimální výše měsíčního pojistného v roce 2022 stanovena na částku 147 Kč. Jedná se o 2,1 % z částky 7 000 Kč, což byl minimální měsíční vyměřovací základ pro OSVČ v roce 2022 (MPSV, 2022a). V roce 2023 je minimální výše pojistného zvýšená na částku 168 Kč s minimálním vyměřovacím základem 8 000 Kč (Česká správa sociálního zabezpečení [ČSSZ], 2022).

Účastní na nemocenském pojištění jsou zaměstnanci, kteří pracují na plný či zkrácený pracovní poměr, lidé pracující na dohodu o provedení práce při výdělku nad 10 000 Kč měsíčně a v zaměstnání malého rozsahu nad 3 499 Kč měsíčně (Ženíšková a kol., 2022, s. 32-43). Od roku 2023 je změněná částka u zaměstnání malého rozsahu nad 3 999 Kč (MPSV, n.d.a).

Velká část OSVČ si nemocenské pojištění neplatí. Přichází tím však o nárok na nemocenské, peněžitou pomoc v mateřství, dávku otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetřovné. Zbylé dvě dávky, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, OSVČ ze zákona nenáleží (MPSV, 2022a).

Pro zjištění výše jednotlivých dávek je nutné stanovit denní vyměřovací základ (dále DVZ). Ten se vypočte jako úhrn vyměřovacích základů za rozhodné období (obvykle 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců před vznikem nároku na nemocenskou dávku) děleno počtem kalendářních dnů za rozhodné období snížený o vyloučené dny (jedná se např. o dny, po které má zaměstnanec vyplacenou některou z dávek nemocenského pojištění) v tomto období. DVZ se zaokrouhluje na 2 desetinná místa (Ženíšková a kol., 2022, s. 72-73).

Základ je následně zredukován prostřednictvím redukčních hranic, které jsou vždy k počátku roku vydány Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR ve Sbírce zákonů. Redukční hranice pro rok 2022 (2023) jsou následující:

- 1. redukční hranice 1 298 Kč (1 345 Kč) se u nemocenského, ošetrovného a dlouhodobého ošetrovného započítá jako 90 % denního vyměřovacího základu, u ostatních položek nemocenského pojištění jako 100 %,
- 2. redukční hranice 1 946 Kč (2 017 Kč) se započte u všech dávek ve výši 60 %,
- 3. redukční hranice 3 892 Kč (4 033 Kč) se započte rovněž u všech dávek ve výši 30 %,
- částka nad 3 892 Kč (nad 4 033 Kč) není brána zřetel (MPSV, 2022a; MPSV, n.d.a).

Jednotlivé hranice se každoročně zvyšují.

Pro výplatu nemocenských dávek není zákonem stanoven určitý termín v měsíci. Vyplácejí se zpětně, nejpozději však do jednoho měsíce následujícího po dni, kdy byly doručeny OSSZ potřebné dokumenty (ČSSZ, n.d.a; ČSSZ, n.d.b; ČSSZ, n.d.c; ČSSZ, n.d.d).

3.1 Nemocenské

Cílem nemocenské je finančně zajistit pojištěné osoby v období, kdy z důvodu nemoci nejsou schopny vykonávat svou práci, a tudíž ztrácí nárok na svůj výdělek. Na výplatu nemocenské má pojištěný nárok v případě, kdy je mu ošetřujícím lékařem vystaveno tzv. rozhodnutí o dočasné pracovní neschopnosti, případně mu byla nařízena karanténa (ČSSZ, n.d.a). OSVČ má navíc povinnost si dobrovolně platit nemocenské pojištění nejméně po dobu 3 kalendářních měsíců, které předcházejí dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti (MPSV, 2022a).

Nemocenské náleží od 15. kalendářního dne pracovní neschopnosti, a to jak zaměstnanci, tak osobě samostatně výdělečně činné. Dávku vyplácí příslušná okresní správa sociálního zabezpečení. Za prvních čtrnáct dnů dostává zaměstnanec tzv. náhradu mzdy od svého zaměstnavatele v souladu se zákoníkem práce. Nárok na nemocenské končí dnem ukončení dočasné pracovní neschopnosti, nanejvýš je však dávka vyplácena 380 kalendářních dnů od vzniku dočasné pracovní neschopnosti (MPSV, 2022a).

V případě, kdy dojde ke vzniku dočasné pracovní neschopnosti do 7 kalendářních dnů po skončení pracovního poměru, má bývalý zaměstnanec na peněžní podporu stále právo, a to z důvodu existence tzv. ochranné lhůty. Jestliže trvalo pojištění dobu kratší,

tedy méně než 7 kalendářních dnů, má nárok na náhradu pouze ve výši dnů, kolik byl zaměstnán (ČSSZ, n.d.a).

Výše nemocenské závisí na délce pracovní neschopnosti a činí:

- od 15. do 30. kalendářního dne 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu,
- od 31. do 60. kalendářního dne 66 % redukovaného denního vyměřovacího základu,
- od 61. kalendářního dne 72 % redukovaného denního vyměřovacího základu,
- 100 % denního vyměřovacího základu u dobrovolných členů integrovaného záchranného systému v případě, kdy pojištěnci byli zcela prokazatelně uznáni dočasně práce neschopnými v důsledku toho, že se podíleli na naplnění úkolů ochrany obyvatelstva, např. hašení požáru, záchranné a likvidační práce (§ 29 zákona č. 187/2006 Sb.).

Jestliže dojde k nároku na nemocenskou v důsledku spáchání trestného činu, přestupku, nebo pod vlivem omamných látek, je výše nemocenské snížena o 50 % (§ 31 zákona č. 187/2006 Sb.). Osoby, které si pracovní neschopnost způsobí úmyslně, při útěku z místa vazby, výkonu trestu, nebo místa výkonu zabezpečovací detence, nemají na dávku nárok. Nárok na nemocenské rovněž nemá pojištěnec, kterému v době dočasné pracovní neschopnosti vznikl nárok na výplatu starobního důchodu. Poskytování starobního důchodu má přednost před poskytováním nemocenské, souběh dávek není možný (§ 25 zákona č. 187/2006 Sb.).

O přiznání dávky (vznik, trvání, ukončení) rozhoduje příslušná OSSZ, a to na základě elektronických hlášení o dočasné pracovní neschopnosti, která dostává přímo od lékaře. Jestliže dočasná pracovní neschopnost přesahuje 14 kalendářních dnů, je elektronické hlášení lékaře automaticky považováno za žádost o nemocenské. Lékařem zasláné elektronické hlášení o ukončení neschopnosti je bráno jako doklad pro ukončení výplaty nemocenské. Veškeré listinné dokumenty byly k 1. lednu 2020 zcela nahrazeny elektronickými, zachován zůstal pouze Průkaz dočasně práce neschopného pojištěnce, který má u sebe zaměstnanec. Ten má zároveň povinnost o své pracovní neschopnosti okamžitě informovat zaměstnavatele. Ze strany zaměstnavatele je stanovena povinnost po 14 dnech trvání neschopnosti zaslat OSSZ údaje nutné pro výpočet a výplatu nemocenské, a to opět v elektronické formě (MPSV, 2022a).

3.2 Peněžitá pomoc v mateřství (mateřská)

Dávka peněžitá pomoc v mateřství je přiznána v souvislosti s těhotenstvím, mateřstvím a péčí o novorozené dítě. Všeobecně je dáno, že náleží matce nebo otci dítěte či pojištěnci, který převzal dítě do náhradní péče na základě rozhodnutí příslušného orgánu (§ 32 zákona č. 187/2006 Sb.).

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má zaměstnanec i OSVČ. Zákonnou podmínkou je, že žadatelé o dávku musí být nemocensky pojištěni. Zaměstnanci musí splňovat dobu nemocenského pojištění minimálně 270 dnů za poslední dva roky před nástupem na mateřskou dovolenou. OSVČ musí splnit podmínku účasti na dobrovolném nemocenském pojištění po dobu nejméně 180 dnů za předchozích 12 měsíců před zahájením čerpání. Zároveň musí být pojištěn (ze zaměstnání/podnikání), nejméně po dobu 270 dnů po dobu dvou let přede dnem nástupu na dávku. Nárok na dávku vzniká i žadatelům, kterým trvá ochranná lhůta ze skončeného nemocenského pojištění (ČSSZ, n.d.b).

Peněžitá pomoc v mateřství je vyplácena po dobu 28 týdnů v případě narození jednoho dítěte. U žen, které porodí dvě či více dětí, výplata trvá 37 týdnů. Nástup na mateřskou dovolenou je umožněn v rozmezí mezi 6. a 8. týdnem před dnem očekávaného porodu. Konkrétní termín nástupu si matka stanoví sama. Po dobu prvních 6 týdnů po porodu náleží mateřská pouze matce, poté má nárok i otec dítěte/manžel ženy, která dítě porodila. Otec/manžel musí ovšem splňovat stejné podmínky pojištění jako matka dítěte a o přiznání dávky si musí řádně požádat. Se střídáním se v péči musí matka dítěte souhlasit. Muž uplatňující nárok na PPM přikládá dohodu s matkou dítěte o předání do péče (ČSSZ, n.d.b).

Výše peněžité dávky se vypočítá jako 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu (MPSV, 2022a).

Během čerpání peněžité pomoci v mateřství mají matky – zaměstnankyně možnost přivýdělků. Musí ovšem jít o jiné zaměstnání, než ze kterého je jim dávka vyplácena. Matky – OSVČ nemusí svou podnikatelskou činnost přerušovat nebo ukončovat. Činnost nesmí vykonávat osobně, ale pouze prostřednictvím svých zaměstnanců či spolupracujících osob (ČSSZ, n.d.b).

Po ukončení výplaty si rodič či náhradní rodič musí podat žádost o dávku státní sociální podpory, kterou je rodičovský příspěvek a je vyplácen příslušným úřadem práce. Studentky a nezaměstnané nemají na peněžitou pomoc v mateřství nárok. Ode dne porodu pobírají ihned rodičovský příspěvek (ČSSZ, n.d.b).

3.3 Otcovská poporodní péče (otcovská)

Otcovská poporodní péče, lidově řečeno otcovská, je poměrně nová sociální dávka, která se v zákoně objevuje od začátku února 2018. Smyslem dávky je finančně zabezpečit otce, kteří pomáhají matce s novorozeným dítětem (Mečířová, 2022).

Nárok na peněžitou dávku má zaměstnanec i OSVČ, přičemž podmínkou je účast na nemocenském pojištění. Osoba samostatně výdělečně činná má povinnost platit dobrovolně nemocenské pojištění alespoň po dobu 3 měsíců před nástupem na otcovskou (§ 38a zákona č. 187/2006 Sb.).

Další podstatnou podmínkou je zapsání otce v rodném listě dítěte (rodiče dítěte nemusí být manželé). V případě náhradní rodinné péče (osvojení, pěstounská péče) má nárok i osoba, která převzala do péče dítě mladší 7 let na základě rozhodnutí příslušného orgánu (MPSV, 2022a).

Otcovská dovolená je v České republice poměrně využívána, proto došlo k jejímu prodloužení. Od roku 2022 trvá dva týdny, respektive 14 dnů v období do 6 týdnů po porodu nebo převzetí dítěte do péče. Do konce roku 2021 činila pouze 7 dnů. Dovolenu nelze nijak rozdělit (Mečířová, 2022).

Výše dávky činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu. Žadatelům je dávka vyplácena vždy pouze jednou, a to i v případě, že se děti narodí více. Dávka se tedy vztahuje k porodu, ne k počtu narozených dětí (MPSV, 2022a).

3.4 Ošetřovné

Ošetřovné je další dávkou českého systému nemocenského pojištění, která se týká pouze zaměstnanců, nikoliv OSVČ (ČSSZ, n.d.c).

Zaměstnanci vzniká právo na ošetřovné v případě, kdy není schopen vykonávat svou pracovní činnost z důvodu, že musí ošetřovat dítě mladší 10 let (nemoc, úraz), nebo jinou fyzickou osobu, která vyžaduje nezbytnou pomoc druhé osoby (nemoc, úraz, péče o ženu po porodu). Rovněž náleží zaměstnanci z důvodu péče o zdravé dítě mladší

10 let, pokud dojde k uzavření školského či dětského zařízení (např. z důvodu epidemie, havárie), dítěti byla nařízena karanténa nebo osoba, která běžně zajišťuje péči, onemocněla (§ 39 zákona č. 187/2006 Sb.).

Další podmínkou nároku na dávku je, že ošetřovaná osoba prokazatelně žije společně s pojištěncem v jedné domácnosti. Výjimkou je ošetřování a péče o:

- příbuzného v přímé linii a sourozence,
- manžela/manželku,
- registrovaného partnera/registrovanou partnerku,
- rodiče manžela/manželky, rodiče registrovaného partnera/registrované partnerky (§ 39 zákona č. 187/2006 Sb.).

Jestliže jeden z rodičů pobírá peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek, nemůže na stejné dítě pobírat druhý z rodičů ošetřovné. Výjimka by nastala, pokud by osoba, která již pobírá jednu z výše zmíněných dávek, nebyla schopna ošetřování či péči vykonat (MPSV, 2022a).

Rovněž platí zásada, že při ošetřování se mohou oprávněné osoby střídat. Vystřídání je však možné pouze jednou a doba ošetřování další oprávněnou osobu se započítává do celkové doby ošetřovného (MPSV, 2022a).

Podpůrčí doba ošetřovného činí 9 kalendářních dnů. Pokud rodič vychovává dítě do 16 let věku sám (samoživitel), je možné na něj pobírat ošetřovné po dobu 16 kalendářních dnů (§ 40 zákona č. 187/2006 Sb.).

Ošetřovné je vypláceno OSSZ ve výši 60 % redukováného denního vyměřovacího základu (ČSSZ, n.d.c).

O nutnosti ošetřování rozhoduje ošetřující lékař osoby, která onemocněla. Lékař vystavuje tzv. Rozhodnutí o potřebě ošetřování (péče) (ČSSZ, n.d.c).

3.5 Dlouhodobé ošetřovné

Dávka dlouhodobé ošetřovné dovoluje lidem pobývat doma v případě, kdy budou zajišťovat péči o člena rodiny, u něhož lékař zdravotnického zařízení po propuštění z hospitalizace rozhodl, že jeho zdravotní stav vyžaduje domácí celodenní péči. Rodina se v tomto období může rozhodnout, jak se o člena rodiny postarat do budoucna z hlediska případné dlouhodobé péče, např. čerpání dávky příspěvku na péči či využití

pobytové sociální služby v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (ČSSZ, n.d.d).

Podmínkou nároku dávky je, že ošetřovaná osoba musela být hospitalizována alespoň 4 kalendářní dny po sobě jdoucí. Do těchto dní se počítá též den přijetí a den propuštění ze zařízení. Dále se předpokládá, že péče v domácím prostředí bude trvat alespoň 30 kalendářních dnů po hospitalizaci. V souladu se zákonem se ošetřovanou osobou rozumí i osoba, jejíž zdravotní stav vyžaduje poskytování tzv. paliativní péče (zachování kvality života ošetřované osoby s nevyлéčitelnou nemocí) (§ 41a zákona č. 187/2006 Sb.).

Okruh osob, které mají na dlouhodobé ošetrovné nárok:

- manžel/ka, registrovaný partner/registrovaná partnerka,
- příbuzní (např. rodič, sourozenec, tchán, teta, strýc),
- druh/družka,
- jiná osoba žijící ve společné domácnosti (§ 41a zákona č. 187/2006 Sb.).

Zákon dále stanovuje podmínku, že osoby bez přímého příbuzenského vztahu k ošetřované osobě musí mít shodné místo trvalého pobytu dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel (§ 41a zákona č. 187/2006 Sb.). Nárok na přiznání dávky však nemají např. studenti, odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody zařazení do práce, ani osoby v evidenci úřadu práce (§ 41c zákona č. 187/2006 Sb.).

Dávka se týká zaměstnanců i OSVČ, kdy zákon vyjmenovává podmínky, které musí splňovat. U zaměstnance je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 90 kalendářních dnů za poslední 4 měsíce a u OSVČ alespoň po dobu 3 měsíců, a to vždy bezprostředně předcházející dni vzniku potřeby dlouhodobé péče (§ 41a zákona č. 187/2006 Sb.).

Podpůrčí doba dlouhodobého ošetrovného je maximálně 90 dnů. Výše dlouhodobého ošetrovného činí od prvního kalendářního dne 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu (ČSSZ, n.d.d).

3.6 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství náleží zaměstnankyním, které byly z důvodu těhotenství, mateřství nebo kojení převedeny na jinou pracovní pozici,

kde je jejich práce ohodnocena nižším příjmem než před převedením. Důvodem převodu na jinou práci je ohrožení zdraví, těhotenství, nebo mateřství dotyčné ženy, a to na základě rozhodnutí lékaře, nebo je práce těmto ženám dle zvláštních právních předpisů zakázána. Z uvedeného je patrné, že dávka se týká pouze osob v zaměstnaneckém poměru, nikoliv OSVČ (§ 42 zákona č. 187/2006 Sb.).

Vyrovňovací příspěvek se vyplácí za kalendářní dny, ve kterých byla žena převedena na jinou práci, nejdéle do doby nástupu na peněžitou pomoc v mateřství, to je do 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Zákon rovněž určuje, že ženy mohou tuto dávku pobírat nejdéle do konce 9. měsíce po porodu, nebo po celou dobu kojení (§ 42-43 zákona č. 187/2006 Sb.).

Výše příspěvku je určena „jako rozdíl mezi denním vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejích započitatelných příjmů připadajících na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení“ (Hejduková, 2015, s. 167).

4 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění vychází ze zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 1996 a byl několikrát novelizován (MPSV, 2020). Upravuje zejména organizaci a provádění pojištění, povinnosti pojištěných osob a formuluje jednotlivé druhy důchodů (obecné podmínky nároku na důchod, jeho výplatu, výpočet a výši).

Na důchodovém pojištění se organizačně podílí:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- okresní správy sociálního zabezpečení,
- Ministerstvo vnitra ČR,
- Ministerstvo spravedlnosti ČR,
- Ministerstvo obrany ČR (§ 3 zákona č. 582/1991 Sb.).

Každý z těchto orgánů má v rámci sociálního zabezpečení vymezené své úkoly, které přesně definují jednotlivá ustanovení zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

Důchodové pojištění poskytuje občanům finanční zabezpečení pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele (§ 1 zákona č. 155/1996).

Důchodové pojištění zahrnuje tyto důchody:

- starobní,
- invalidní,
- vdovský/vdovecký,
- sirotčí (§ 4 zákona č. 155/1995 Sb.).

Nárok na důchod mají všichni občané, kteří splňují zákonem stanovené podmínky. Podmínky jsou konkrétně upraveny u každé dávky samostatně. Jednou z podmínek je účast na důchodovém pojištění, která je povinná pro:

- zaměstnance,
- OSVČ,
- osoby, jimž plyne náhradní doba pojištění (MPSV, 2020).

Náhradní dobou pojištění se rozumí situace, kdy osoba je sice účastna na důchodovém pojištění, ale neodvádí pojistné do důchodového systému. Spadají sem např. osoby vedené v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání, osoby pobírající invalidní důchod III. stupně nebo osoby pečující o děti ve věku do 4 let (MPSV, 2020).

Účast na důchodovém pojištění může být rovněž dobrovolná. Dobrovolnost je však podmíněna podáním přihlášky u OSSZ a zaplacením pojistného. Je možná pouze pro občany starší 18 let (MPSV, 2020).

OSVČ mají účast na důchodovém pojištění povinnou nebo dobrovolnou, přičemž je rozhodující, zda podnikají na hlavní či vedlejší činnost. Pokud je podnikání hlavní činností, je účast na důchodovém pojištění povinná (nebere se ohled na výši příjmů a výdajů). Pokud je podnikání vedlejší činností, je účast na důchodovém pojištění povinná pouze v případě, kdy podnikatel dosáhne rozhodné částky. Rozhodná částka se stanoví jako 2,4násobek průměrné mzdy (v roce 2022 činila rozhodná částka 93 387 Kč, v roce 2023 činí 96 777 Kč). Rozhodná částka se sníží o 1/12 za každý měsíc (v roce 2022 o 7 783 Kč, v roce 2023 o 8 065 Kč), kdy OSVČ po celý měsíc pobírala nemocenské dávky, peněžitou pomoc v mateřství nebo vedlejší činnost nebyla vykonávána po celý měsíc (Hejduková, 2015, s. 74-75; MPSV, 2022b; MPSV, n.d.a).

§ 7 zákona č. 589/1992 Sb. upravuje sazby pojistného na důchodovém pojištění.

Sazba je stanovena u zaměstnavatele na 21,5 % z vyměřovacího základu, u zaměstnance na 6,5 % z vyměřovacího základu, u OSVČ, osoby dobrovolně účastné na důchodovém pojištění a u zahraničního zaměstnance na 28 % z vyměřovacího základu (Hejduková, 2015, s. 78).

Vyměřovací základy a sazby pojistného u jednotlivých poplatníků jsou uvedeny v tabulce č. 2.

Tab. 2: Vyměřovací základy a sazby pojistného důchodového pojištění

Poplatník	Sazba pojistného	Vyměřovací základ
Zaměstnanec	6,5 %	příjem, který je předmětem daně z příjmů ze závislé činnosti a není od daně osvobozen
Zaměstnavatel	21,5 %	součet všech vyměřovacích základů zaměstnanců
OSVČ	28 %	50 % z rozdílu příjmů a výdajů
Osoby dobrovolně účastné DP, zahraniční zaměstnanci	28 %	konkrétní výši si osoba určí sama, částka musí být nejméně 25 % průměrné měsíční mzdy

Zdroj: Hejduková (2015, s. 78), zpracováno autorkou

Minimální měsíční vyměřovací základ byl u OSVČ v rámci hlavní činnosti podnikání stanoven v roce 2022 na částku 9 728 Kč a v roce 2023 na 10 081 Kč. U vedlejší činnosti v roce 2022 na částku 3 892 Kč a v roce 2023 na 4 033 Kč (MPSV, 2022b; MPSV, n.d.a).

Všechny shora vyjmenované důchody se skládají ze dvou složek, základní výměry a procentní výměry. Základní výměrou se rozumí pevná částka, která je stejná pro všechny důchody, kdy se nepřihlíží na délku doby pojištění a výši výdělků. Podstatnou roli zde hraje princip solidarity, což v praxi znamená, že základní výměra důchodu je stejná pro občany s běžnými i nadprůměrnými příjmy. Základní výměra důchodu v roce 2022 činila 3 900 Kč, v roce 2023 činí 4 040 Kč (Gola, 2022; MPSV, n.d.a).

Procentní výměra důchodu se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu nebo z procentní výměry důchodu zemřelého (Hejduková, 2015, s. 168).

Určení výpočtového základu přesně definuje § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Vychází z osobního vyměřovacího základu za použití redukčních hranic (§ 15 zákona č. 155/1995 Sb.).

Osobní vyměřovací základ definuje § 16 zákona č. 155/1995 Sb., jako: „měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období“ (§ 16 zákona č. 155/1995 Sb.). Měsíční průměr se stanoví následovně: „součin koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období a počtu kalendářních dnů připadajících na rozhodné období“ (§ 16 zákona č. 155/1995 Sb.).

4.1 Řízení o přiznání důchodu

Žádost o jednotlivé důchody podává občan na OSSZ podle místa trvalého bydliště. V případě žádosti o invalidní důchod je doporučováno nejdříve konzultovat svůj zdravotní stav s ošetřujícím lékařem (ČSSZ, n.d.e; ČSSZ, n.d.f; ČSSZ, n.d.g; ČSSZ, n.d.h).

Žádost o důchod je po sepsání a doložení potřebných dokladů a tiskopisů následně postoupena na ČSSZ. Ústředí ČSSZ rozhodne o nároku na důchod a jeho výši. K vyřízení žádosti je zákonem stanovená lhůta 90 dnů, ve většině případů se daří žádosti vyřídit dříve. ČSSZ žadateli o důchod zasílá písemné rozhodnutí, kde je podstatná zejména doba přiznání důchodu a výše důchodu (ČSSZ, n.d.e; ČSSZ, n.d.f; ČSSZ, n.d.g; ČSSZ, n.d.h).

Žádost o důchod lze podat i zpětně, v tomto případě bude důchod přiznán od data vzniku nároku. Nevyplacený důchod (starobní, vdovský/vdovecký, sirotčí) bude doplacen, nejpozději však 5 let zpětně (ČSSZ, n.d.e; ČSSZ, n.d.g; ČSSZ, n.d.h).

ČSSZ vyplácí důchody vždy dopředu v pravidelných měsíčních lhůtách. Informace o termínu výplaty je rovněž uvedena v rozhodnutí o přiznání důchodu, jedná se o sudé dny v měsíci od 2. do 24. dne. Důchody lze vyplácet rovněž do zařízení sociálních služeb (např. domov pro seniory), pokud samotný poživatel důchodu nebo jeho opatrovník vyjádří souhlas. V těchto případech je důchod vyplácen 15. den v měsíci. Způsob výplaty je určen bezhotovostně na účet klienta nebo hotovostně prostřednictvím České pošty, což je zpoplatněno (ČSSZ, n.d.e; ČSSZ, n.d.f; ČSSZ, n.d.g; ČSSZ, n.d.h).

4.2 Starobní důchod

Starobní důchod se řadí mezi nejčastěji vyplácené důchody, prostřednictvím kterého jsou zajišťovány potřeby seniorů.

Na starobní důchod má právo každý občan, jestliže splnil dvě základní podmínky:

- dosáhl důchodového věku,
- získal potřebnou dobu pojištění (§ 28 zákona č. 155/1995 Sb.).

Občan nicméně do starobního důchodu po splnění zákonných podmínek odejít nemusí, jde pouze o jeho právo. Může jít však do důchodu před dosažením důchodového věku, ale musí mít splněnou potřebnou dobu důchodového pojištění. Zákon hovoří

o tzv. předčasném starobním důchodu. Předčasný odchod do starobního důchodu se projevuje na výši důchodu, kdy dojde k jeho krácení (snížení) a toto krácení je trvalé (ČSSZ, n.d.e).

Dosažení důchodového věku pro přiznání starobního důchodu se mění. Důchodový věk pojištěnců určuje § 32 zákona č. 155/1995 Sb. a příloha zákona č. 155/1995 Sb., kde je podrobně rozpracován důchodový věk pojištěnců narozených v období 1936-1971, viz příloha A. U pojištěnců narozených po roce 1971 důchodový věk činí 65 let bez ohledu na pohlaví a počet vychovaných dětí (§ 32 zákona č. 155/1995 Sb.).

V § 29 zákona č. 155/1995 Sb. je upravena doba pojištění pro přiznání starobního důchodu, viz tabulka č. 3.

Tab. 3 : Potřebná doba pojištění pro přiznání starobního důchodu dle roku, ve kterém byl dosažen důchodový věk pojištěnce

Doba pojištění	Kalendářní rok, ve kterém pojištěnec dosáhl důchodového věku
35 let	po roce 2018
34 let	2018
33 let	2017
32 let	2016
31 let	2015
30 let	2014
29 let	2013
28 let	2012
27 let	2011
26 let	2010
25 let	do roku 2010

Zdroj: § 29 zákona č. 155/1995 Sb., zpracováno autorkou

Starobní důchod má dvě části, výměru základní (stanovena zákonem) a výměru procentní. Procentní výměra důchodu se stanovuje procentní sazbou výpočtového základu podle doby pojištění. Na výši má vliv délka doby důchodového pojištění žadatele a výše jeho výdělků v rozhodném období. Je daná jako 1,5 % výpočtového základu za každých 365 dní (rok) pojištění. Její minimální výše je 770 Kč (§ 33-34 zákona č. 155/1995 Sb.).

Jak již bylo uvedeno, předčasný odchod do důchodu má vliv na výši důchodu. Základní výměra předčasného důchodu je stejná, krátí se procentní výměra. Výše krácení se odvíjí od délky doby, o kterou šel pojištěnec dříve do důchodu. Sazba je snižována za každých, i započatých, 90 kalendářních dnů:

- za období prvních 360 kalendářních dnů o 0,9 % výpočtového základu,
- za období od 361. do 720. kalendářního dne o 1,2 % výpočtového základu,
- za období od 721. kalendářního dne o 1,5 % výpočtového základu (§ 36 zákona č. 155/1995 Sb.).

Poživatelé starobních důchodů si mohou dle svých možností přivydělat (ČSSZ, n.d.e).

V souvislosti se starobními důchody je podstatné zmínit dopady na starobní důchod u skupiny osob, které pečují o osobu pobírající příspěvek na péči, což je rozebráno níže.

4.2.1 Příspěvek na péči (dopad na starobní důchod)

Příspěvek na péči je upraven zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a prováděcí vyhláškou č. 505/2006 Sb. Je určen osobám, které jsou z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu závislé na pomoci druhých osob, mají problémy zvládat základní životní potřeby. Z poskytnutého příspěvku si tyto osoby hradí pomoc, která jim může být poskytována prostřednictvím sociálních služeb (např. pečovatelská služba, domov pro seniory, asistent sociální péče), nebo jinou formou pomoci (rodina, blízká osoba) (§ 7 zákona č. 108/2006 Sb.).

Při posuzování závislosti na péči jiné osoby se hodnotí schopnost zvládat následující životní potřeby:

- mobilita,
- orientace,
- komunikace,
- stravování,
- oblékání a obouvání,
- tělesná hygiena,
- výkon fyziologické potřeby,
- péče o zdraví,
- osobní aktivity,

- péče o domácnost (není posuzováno u osob do 18 let) (Vyhláška č. 505/2006 Sb.)

Jednotlivé oblasti blíže specifikuje příloha č. 1 k vyhlášce.

Stupně závislosti na péči jiné osoby jsou rozděleny:

- stupeň I – lehká závislost,
- stupeň II – středně těžká závislost,
- stupeň III – těžká závislost,
- stupeň IV – úplná závislost (MPSV, n.d.b).

Výše příspěvku na péči se odvíjí od stupně závislosti a věku osoby, která vyžaduje péči, viz tabulka č. 4. Příspěvek na péči je určen osobám od 1 roku věku (Úřad práce, 2022).

Tab. 4: Výše příspěvku na péči za kalendářní měsíc

Stupeň invalidity	Do 18 let		Nad 18 let	
	Výše příspěvku	Počet nezvládaných životných potřeb	Výše příspěvku	Počet nezvládaných životných potřeb
Stupeň I	3 300 Kč	3	880 Kč	3-4
Stupeň II	6 600 Kč	4-5	4 400 Kč	5-6
Stupeň III	13 900 Kč	6-7	12 800 Kč	7-8
Stupeň IV	19 200 Kč	8-9	19 200 Kč	9-10

Zdroj: Úřad práce (2022), zpracováno autorkou

Kompetentním orgánem pro podání žádosti, přiznání/nepřiznání a výplatu dávky je úřad práce. Sociální pracovník úřadu práce nejprve provádí sociální šetření v přirozeném prostředí žadatele o dávku. Záznam ze šetření následně zasílá OSSZ, která posuzuje stupeň závislosti dle doložených lékařských zpráv a výsledku sociálního šetření (Úřad práce, 2022).

Péče o osobu blízkou má zásadní dopad na nárok na důchod a jeho výši u osoby poskytující péči. Doba péče pro nárok na důchod se započítává do doby důchodového pojištění za následujících podmínek:

- osoba pečuje o osobu mladší 10 let v I. stupni závislosti,
- osoba pečuje o osobu ve II., III., IV. stupni závislosti bez ohledu na věk (ČSSZ, 2019).

Doba péče není žádným způsobem krácena. Pokud osoba pečuje např. 2 roky, započítávají se pro důchod celé 2 roky stejně jako kdyby dotyčná osoba např. chodila do zaměstnání (ČSSZ, 2019).

Osoba, která pečuje o osobu závislou, si může přivydělat či dokonce pracovat na plný úvazek. To však zpravidla z důvodu soustavné péče a časové vytíženosti není možné. Pečující osoby tedy mají kvůli péči nízký příjem, což se následně odráží na výši důchodu. Všeobecně je dáno, že čím vyšší je doba pojištění a rozhodné příjmy, tím vyšší je měsíční důchod (Revue pro sociální politiku a výzkum, 2021).

Počet osob, které vyžadují péči jiné osoby roste, v roce 2021 však došlo k mírnému poklesu. S počtem vyplacených dávek se zvyšují i roční výdaje, viz tabulka č. 5.

Tab. 5 : Vývoj ročních výdajů a počtu příspěvků na péči v letech 2015-2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek
2017	25 119,6	353 020
2018	26 013,1	360 726
2019	29 768	363 509
2020	33 094,3	366 378
2021	32 725,7	357 437

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Je žádoucí, aby tyto osoby, pokud možno co nejdéle zůstávaly ve svém přirozeném prostředí a mohl o ně pečovat někdo z rodiny či blízkých. Zároveň je však třeba docílit toho, aby pečující osoby vlivem péče nedosahovaly v budoucnu nižšího důchodu.

Stát v tomto směru zvažuje změnu nastaveného důchodového systému. Jednou z variant řešení je, že do budoucna bude výše důchodu těchto osob vypočtena na základě tzv. fiktivního výdělku, který by vycházel z průměrné mzdy (Česká televize, 2019).

4.3 Invalidní důchod

Cílem invalidního důchodu je hmotné zajištění občana v situaci, kdy mu jeho zdravotní stav neumožňuje pracovat, nebo je jeho pracovní schopnost snížena.

V souladu se zákonem lze důchod pobírat pro invaliditu I. stupně, II. stupně, III. stupně. Stupně jednotlivých invalidit se liší mírou poklesu pracovní schopnosti daného pojištěnce. Invalidní důchody jsou tedy děleny:

- invalidita I. stupně – pokles pracovní schopnosti o 35-49 %,
- invalidita II. stupně – pokles pracovní schopnosti o 50-69 %,
- invalidita III. stupně – pokles pracovní schopnosti o 70 % a více (§ 39 zákona č. 155/1995 Sb.).

Občan má nárok na invalidní důchod, pokud byl uznán invalidním na základě posouzení zdravotního stavu a dále splnil potřebnou dobu pojištění. Splnění doby pojištění není nutné, pokud invalidita vznikla v důsledku pracovního úrazu nebo nemoci z povolání. Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod se odvíjí od věku pojištěnce, viz tabulka č. 6 (ČSSZ, n.d.f).

Tab. 6: Potřebná doba pojištění pro přiznání invalidního důchodu dle věku pojištěnce

Potřebná doba pojištění pro přiznání důchodu	Věk pojištěnce
Alespoň 5 let	nad 28 let
Alespoň 4 roky	od 26 do 28 let
Alespoň 3 roky	od 24 do 26 let
Alespoň 2 roky	od 22 do 24 let
Alespoň 1 rok	od 20 do 22 let
Méně než 1 rok	do 20 let

Zdroj: § 40 zákona č. 155/1995 Sb., zpracováno autorkou

Proces posuzování invalidity (posouzení zdravotního stavu žadatele) provádí posudkový lékař na OSSZ. Posudkový lékař zpracovává veškeré vyžádané a dodané zdravotní zprávy z vyšetření žadatelů. Samotné posouzení invalidity může proběhnout za přítomnosti i bez přítomnosti občana. Vždy záleží na stanovisku posudkového lékaře, ten může rozhodnout i pouze na základě dostupné zdravotní dokumentace. Konečným výstupem je posudek o invaliditě, který OSSZ zasílá na ústředí ČSSZ ke zpracování, a zároveň posudek zašle také posuzovanému občanovi (ČSSZ, n.d.f).

Stupeň invalidity se v závislosti na zdravotním stavu může měnit. Poživatel invalidního důchodu podstupuje tzv. kontrolní lékařské prohlídky, kdy dle jejich výsledku může dojít ke zvýšení nebo snížení stupně invalidity (ČSSZ, n.d.f).

Invalidní důchod má dvě části, výměru základní (stanovena zákonem) a výměru procentní. Výše procentní výměry je závislá na stupni invalidity, viz tabulka č. 7.

Tab. 7: Výše procentní sazby za každý celý rok doby pojištění dle stupně invalidity

Stupeň invalidity	Výše procentní sazby za každý celý rok doby pojištění
Invalidita I. stupně	0,5 % výpočtového základu
Invalidita II. stupně	0,75 % výpočtového základu
Invalidita III. stupně	1,5 % výpočtového základu

Zdroj: § 41 zákona č. 155/1995 Sb., zpracováno autorkou

Pro výpočet a výši důchodu je rozhodná i tzv. dopočtená doba. Což je doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku (ČSSZ, n.d.f).

Poživatelé důchodu všech tří stupňů invalidního důchodu mohou s ohledem na své zdravotní omezení pracovat. Práci nezaniká nárok na důchod (ČSSZ, n.d.f).

4.4 Vdovský a vdovecký důchod

Vdovské a vdovecké důchody jsou v odborné literatuře nazývány jako tzv. pozůstalostní důchody a přísluší ovdovělým osobám. Nárok na dávku vzniká po zemřelé osobě (manžel/ka), která již pobírala starobní nebo invalidní důchod a pokud dosud nepobírala, splnila ke dni úmrtí potřebnou dobu pojištění pro nárok na důchod či zemřela v důsledku pracovního úrazu (ČSSZ, n.d.g).

Další legislativní podmínkou je, že manželství trvalo k datu úmrtí. V případě vzniku dalšího manželství nárok na pozůstalostní důchod zaniká. Důchod nenáleží ani po zemřelém druhovi/družce a registrovaném partnerovi (ČSSZ, n.d.g).

Výplata vdovského/vdoveckého důchodu trvá běžně po dobu jednoho roku od smrti manžela/manželky. Po uplynutí jednoho roku důchod dále náleží pozůstalé osobě pouze v konkrétních případech, které přesně vymezuje zákon:

- pozůstalá osoba pečuje o nezaopatřené dítě nebo o osobu závislou na pomoci jiné osoby,
- pozůstalá osoba je invalidní ve III. stupni,
- pozůstalá osoba dosáhla zákonem stanoveného věku (§ 50 zákona č. 155/1995 Sb.).

Výše důchodu závisí na délce doby důchodového pojištění po zemřelé osobě a výši jejích výdělků, kterých dosáhla v rozhodném období. Pozůstalostní důchod tvoří výměra základní a výměra procentní. Základní výměra je jednotně stanovená zákonem. Procentní výměra tvoří 50 % procentní výměry, kterou pobírala nebo by pobírala zemřelá osoba, a to v případě, kdy pozůstalá osoba dosud nepobírá důchod (starobní, invalidní) (§ 51 zákona č. 155/1995 Sb.).

Jestliže důchod pobírá, nastává tzv. souběh důchodů (nejedná se o pouhý součet obou důchodů). Pozůstalému je vyplácen vyšší důchod v plné částce a nižší z těchto důchodů je přiznán pouze v polovině procentní výměry důchodu. Základní výměra náleží pozůstalému pouze jednou (ČSSZ, n.d.g).

4.5 Sirotčí důchod

Sirotčí důchod se řadí mezi tzv. pozůstalostní důchody a je poskytován osiřelým dětem. Má na něj nárok nezaopatřené dítě po zemřelém rodiči (osvojiteli, nikoliv však pěstounovi), kterému již byl vyplácen důchod (starobní, invalidní), nebo zemřel při pracovním úrazu. V ostatních případech musí zesnulá osoba mít splněnou dobu důchodového pojištění, jež závisí na jejím věku, viz tabulka č. 8 (ČSSZ, n.d.h).

Tab. 8: Potřebná doba důchodového pojištění v závislosti na věku zesnulého

Věk zesulé osoby	Potřebná doba důchodového pojištění
Osoba starší 28 let	alespoň 1 rok v posledních 10 letech před úmrtím
Osoba starší 38 let	alespoň 2 roky v posledních 20 letech před úmrtím

Zdroj: § 52 zákona č. 155/1995 Sb., zpracováno autorkou

Je nutné připomenout, že do doby důchodového pojištění zesulé osoby se nepočítají náhradní doby pojištění (ČSSZ, n.d.h).

Nezaopatřeným dítětem se rozumí dítě nejdéle do 26 let, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, nebo dítě, které je po ukončení povinné školní docházky do 18 let (zletilost) vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání. Nezaopatřeným dítětem není dítě, které pobírá invalidní důchod III. stupně. Příjemce sirotčího důchodu musí podmínku nezaopatřenosti prokazovat, dokládají tzv. potvrzení o studiu (ČSSZ, n.d.h).

Na výši sirotčího důchodu má vliv délka doby důchodového pojištění zesnulého a výše jeho výdělků. Sirotčí důchod má dvě části, výměru základní (stanovena zákonem) a výměru procentní (ČSSZ, n.d.h). Výše procentní výměry je stanovena jako 40 % procentní výměry důchodu (starobní, invalidní III. stupně), na který by měla nárok zesnulá osoba k datu úmrtí (§ 53 zákona č. 155/1995 Sb.).

Jestliže dítěti zemřou oba rodiče, pobírá sirotčí důchod po každém z nich (ČSSZ, n.d.h).

5 Státní politika zaměstnanosti

Právní úprava na tomto úseku je obsažena zejména v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v zákoně č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a dále v podzákoných právních předpisech, především v nařízeních vlády a vyhláškách MPSV (např. prováděcí vyhláška MPSV č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon o zaměstnanosti).

Základem státní politiky zaměstnanosti je dosažení optimalizovaného fungování pracovního trhu pomocí nástrojů, které ovlivňují nabídku a poptávku práce. Cílem je tedy docílit rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po pracovních silách, co nejlépe využít produktivní zdroje pracovních sil a zajistit občanům právo na zaměstnání (Ministerstvo vnitra České republiky, n.d.).

Státní politiku zaměstnanosti v České republice zajišťuje:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- příslušné úřady práce (§ 2 zákona č. 435/2004 Sb.).

Státní politiky zaměstnanosti se povinně vždy účastní zaměstnanci (odvádí zaměstnavatel v souvislosti s výkonem zaměstnání zaměstnance) a OSVČ, pokud je účastna důchodového pojištění. Z uvedeného vyplývá, že účast na státní politice zaměstnanosti bez účasti na důchodovém pojištění není možná (Hejduková, 2015, s. 77-79).

Dle § 7 zákona č. 589/1992 Sb. je měsíční příspěvek stanoven jako 1,2 % z vyměřovacího základu.

Vyměřovací základ u zaměstnavatele je určen jako součet všech vyměřovacích základů zaměstnanců a u OSVČ je vyměřovací základ totožný s vyměřovacím základem na důchodové pojištění (Hejduková, 2015, s. 79).

Státní politika zaměstnanosti se dělí na dvě široké oblasti:

- aktivní politika zaměstnanosti,
- pasivní politika zaměstnanosti (Ministerstvo vnitra České republiky, n.d.).

5.1 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politikou zaměstnanosti se rozumí opatření, která mají zajistit maximálně možnou úroveň zaměstnanosti. Je realizována několika nástroji:

- rekvalifikace,
- investiční pobídky,
- veřejně prospěšné práce,
- společensky účelná pracovní místa,
- překlenovací příspěvek,
- příspěvek na zapracování,
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program (§ 104 zákona č. 435/2004 Sb.).

Rekvalifikace

„Rekvalifikací se rozumí získání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování“ (§ 108 zákona č. 435/2004 Sb.). Rovněž sem spadá získání kvalifikace pro osobu, jež dosud vůbec žádnou kvalifikaci neměla (§ 108 zákona č. 435/2004 Sb.).

Rekvalifikaci mohou provádět tzv. rekvalifikační zařízení, např. zařízení s akreditovaným vzdělávacím programem, a to formou vzdělávání. Je zajišťována na základě dohody mezi úřadem práce a zájemcem o zaměstnání. Dohoda musí být vždy písemná a musí obsahovat náležitosti stanovené zákonem. Náklady spojené s rekvalifikací hradí úřad práce, který může účastníkovi rovněž poskytnout i úhradu nutných nákladů. Tím je myšleno zejména stravné, jízdné, nocležné. Vše musí být řádně doloženo (MPSV, 2004).

Rekvalifikace může být realizována i přímo u zaměstnavatele, který má zájem o další pracovní uplatnění svých zaměstnanců (MPSV, 2004).

Investiční pobídky

Tímto nástrojem je myšlena hmotná podpora pro zaměstnavatele na vytváření nových pracovních míst či pro rekvalifikaci nebo školení stávajících zaměstnanců na nových pracovních místech. Tato podpora je účelově vázána, tudíž nemůže být použita na jiný účel, než je dán v dohodě sjednané mezi úřadem práce a zaměstnavatelem (§ 111 zákona č. 435/2004 Sb.).

Veřejně prospěšné práce

Veřejně prospěšné práce jsou zákonem vymezeny jako práce, které spočívají v údržbě veřejného prostranství, úklidu veřejných budov, úklidu komunikací a v podobných činnostech. Aktivita jsou vykonávány především ve prospěch obce. Jedná se o časově omezené práce, kdy zaměstnavatel tyto činnosti vytváří pro uchazeče o zaměstnání nejdéle na dobu 24 po sobě jdoucích kalendářních měsíců (i opakovaně). Úřad práce poskytuje zaměstnavateli peněžní příspěvek, a to až do výše skutečných nákladů na mzdy či platy včetně veškerého pojistného (§ 112 zákona č. 435/2004 Sb.).

Společensky účelná pracovní místa

Společensky účelná pracovní místa jsou vytvářena zaměstnavatelem pro uchazeče o zaměstnání, kterým se nedaří obstat pracovní uplatnění jiným způsobem. Místa jsou zřizována na základě dohody s úřadem práce. Na zřízení těchto míst může úřad práce udělit příspěvek, který je poskytován nejdéle po dobu 24 měsíců, a to až do výše mzdy či platu zaměstnance včetně veškerého pojistného (§ 113 zákona č. 435/2004 Sb.).

Překlenovací příspěvek

Překlenovací příspěvek poskytuje úřad práce OSVČ, která přestala být uchazečem o zaměstnání, a zároveň jí byl poskytnut příspěvek na zřízení společensky účelného pracovního místa. Je dáván za účelem úhrady provozních nákladů (nájemné, náklady na dopravu, náklady na opravu a údržbu objektu), a to jednorázově a nejdéle na dobu 5 měsíců (§ 114 zákona č. 435/2004 Sb.).

Příspěvek na zapracování

Příspěvek na zapracování je poskytován zaměstnavateli v případě, že přijímá do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, kterému je při zprostředkování zaměstnání poskytována zvýšená péče. Zvýšenou péčí během zprostředkování zaměstnání se dle § 33 zákona č. 435/2004 Sb. rozumí péče věnovaná osobě, jež jí potřebuje z důvodu zdravotního stavu, věku nebo péče o dítě. Příspěvek může být poskytován nejvýše 3 měsíce, a to maximálně ve výši poloviny minimální mzdy pro osobu, která se zapracovává (§ 116 zákona č. 435/2004 Sb.).

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Příspěvek je určen zaměstnavateli z důvodu přechodu na nový podnikatelský program, kdy není schopen zaměstnancům zajistit práci v rozsahu stanovené pracovní doby.

Je možné ho udělit po dobu 6 měsíců, a to nejvýše v částce poloviny minimální mzdy na jednoho zaměstnance (§ 117 zákona č. 435/2004 Sb.).

Dle § 105 zákona č. 435/2004 Sb. aktivní politika zaměstnanosti zahrnuje také tato opatření:

- poradenství v oblasti výběru zaměstnání,
- podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením, kterým je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce (§ 67 zákona č. 435/2004 Sb.),
- sdílené zprostředkování zaměstnání prostřednictvím agentury práce (§ 119a zákona č. 435/2004 Sb.),
- cílené programy k řešení zaměstnanosti s cílem zvýšit možnost uplatnění se na trhu práce (§ 120 zákona č. 435/2004 Sb.).

5.2 Pasivní politika zaměstnanosti

Termín pasivní politika zaměstnanosti již není v aktuálně platných zákonných předpisech uváděn. Stávající zákon o zaměstnanosti pracuje pouze s termínem státní politika zaměstnanosti (Ministerstvo vnitra České republiky, n.d.).

Pasivní politika zaměstnanosti zahrnuje hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání prostřednictvím podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci. Ve svém důsledku je méně efektivní než politika aktivní. Tlumí následky již vzniklé nezaměstnanosti a je do ní investováno velké množství finančních prostředků. Velké riziko nastává v případě, kdy příjem občana v době nezaměstnanosti je vyšší než příjem, který by získal v zaměstnání. Tímto fakticky dochází ke ztrátě motivace občana hledat si zaměstnání. Stát se na takové situaci snaží reagovat opatřeními proti zneužívání sociálních dávek (Hejduková, 2015, s. 174-196).

Podpora v nezaměstnanosti

Podporu v nezaměstnanosti upravuje § 39 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. O přiznání/nepřiznání podpory rozhoduje příslušný úřad práce.

Nárok na podporu má uchazeč o zaměstnání, který získal potřebnou dobu důchodového pojištění v délce alespoň 12 měsíců za poslední dva roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání. Další podmínkou je podání písemné žádosti o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti u příslušného úřadu práce. Uchazeč také nesmí pobírat

starobní důchod ke dni, ke kterému má být podpora přiznána (§ 39 zákona č. 435/2004 Sb.).

Délka podpůrní doby je závislá na věku uchazeče o zaměstnání. Je rozhodující dosažený věk ke dni podání žádosti o dávku, viz tabulka č. 9.

Tab. 9: Délka podpůrní doby dle věku uchazeče o zaměstnání

Věk uchazeče o zaměstnání	Délka podpůrní doby
Do 50 let	5 měsíců
Do 55 let	8 měsíců
Nad 55 let	11 měsíců

Zdroj: § 43 zákona č. 435/2004 Sb., zpracováno autorkou

Výše podpory v nezaměstnanosti je u osob, které byly v zaměstnaneckém poměru, daná procentní sazbou z průměrného měsíčního čistého výdělku v posledním zaměstnání. V případě OSVČ se určí procentní sazbou z posledního vyměřovacího základu v rozhodném období přepočteného na jeden kalendářní měsíc. Procentní sazba se odvíjí od délky podpůrní doby, viz tabulka č. 10 (§ 50 zákona č. 435/2004 Sb.).

Tab. 10: Procentní sazba podpory v nezaměstnanosti v závislosti na délce podpůrní doby

Délka podpůrní doby	Procentní sazba
První 2 měsíce	65 %
Další 2 měsíce	50 %
Zbývající podpůrní doba	45 %

Zdroj: § 50 zákona č. 435/2004 Sb., zpracováno autorkou

Pokud uchazeč o zaměstnání před zařazením do evidence ukončil poslední zaměstnání bez vážného důvodu, případně dohodou se zaměstnavatelem, činí procentní sazba podpory 45 % průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu po celé trvání podpůrní doby (§ 50 zákona č. 435/2004 Sb.).

Podpora při rekvalifikaci

Rekvalifikace sama o sobě spadá do aktivní politiky zaměstnanosti, je ale důležitá i v rámci pasivní politiky, poněvadž osoba, která dochází do rekvalifikačního kurzu, je v evidenci úřadu práce, je bez příjmu a pobírá sociální dávku podpora při rekvalifikaci (Hejduková, 2015, s. 177).

6 Modelové příklady

Obsahem této kapitoly jsou modelové výpočty. Na praktických příkladech je určena výše odvodu na sociální pojištění a následně vyčíslen nárok na nemocenské a důchodové dávky s postupem výpočtu dle teoretické části. U vybraných dávek je zobrazen vývoj výdajů na jejich výplatu a počty vyplacených dávek za období 2017-2021. U důchodového pojištění, které je finančně nejnákladnější, je provedena komparace systému v České republice a v Rakousku.

6.1 Stanovení výše odvodu na sociální pojištění

Odvody na sociální pojištění jsou vypočteny u jednotlivých poplatníků, a to zaměstnance, OSVČ v běžném režimu a OSVČ v paušálním režimu, viz tabulky č. 11-13. Výše jejich odvodu na sociální pojištění (důchodové pojištění včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti/nemocenské pojištění) za měsíc leden 2023 je následně za využití grafu porovnána, viz graf č. 1.

Základní údaje pro modelový výpočet sociálního pojištění:

- hrubý měsíční příjem všech poplatníků 41 000 Kč po celý kalendářní rok 2022 i 2023 (u OSVČ v běžném režimu po odečtení výdajů od příjmů – základ daně),
- výše příjmu odpovídá průměrné hrubé měsíční mzdě za rok 2023 zaokrouhlené na tisíce korun nahoru,
- z důvodu přehledného srovnání odvod přepočten na jeden kalendářní měsíc.

Zaměstnanec

Tab. 11: Odvod sociálního pojištění za zaměstnance

Měsíční hrubá mzda zaměstnance	41 000 Kč
SP placené zaměstnancem (6,5 %)	2 665 Kč
SP placené zaměstnavatelem (24,8 %)	10 168 Kč
Odvod SP celkem	12 833 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Celková měsíční odvedená měsíční částka na sociální pojištění zahrnuje:

- důchodové pojištění ve výši 11 480 Kč (28 % = 6,5 % zaměstnanec + 21,5 % zaměstnavatel),

- nemocenské pojištění ve výši 861 Kč (2,1 %),
- příspěvek na státní politiku zaměstnanosti ve výši 492 Kč (1,2 %).

Osoba samostatně výdělečně činná – běžný režim

Odvody sociálního pojištění u OSVČ v běžném režimu se určují z příjmů za předchozí rozhodné období, což je kalendářní rok. V modelovém příkladu se tedy jedná o rok 2022.

Základ daně je vypočten jako rozdíl mezi příjmy a výdaji z podnikání, přičemž se může jednat o výdaje prokazatelně vynaložené na samostatnou činnost nebo výdaje paušální. V tomto případě je použita metoda paušálních výdajů, kdy osoba samostatně výdělečně činná podniká na hlavní činnost v oblasti ubytovacích služeb (výdaje ve výši 60 % z příjmu).

Vyměřovací základ, ze kterého je vypočteno pojistné, se určí jako 50 % ze základu daně nebo je dán minimálním vyměřovacím základem, jenž je stanoven zákonem (částka se každoročně navyšuje). V uvedeném příkladu je použito 50 % ze základu daně, jelikož se výpočet stanoví vždy z vyšší částky.

Tab. 12: Odvod sociálního pojištění OSVČ v běžném režimu

Roční příjem ze samostatné činnosti	1 230 000 Kč
Paušální výdaje 60 %	738 000 Kč
Základ daně	492 000 Kč (12 měsíců x 41 000 Kč)
Vyměřovací základ (50 % ze základu daně)	246 000 Kč
Odvod SP celkem	76 998 Kč ročně /6 417 Kč měsíčně

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Celková odvedená částka na sociální pojištění zahrnuje:

- důchodové pojištění včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ve výši 71 832 Kč ročně/5 986 Kč měsíčně (29,2 % = 28 % důchodové pojištění + 1,2 % státní politika zaměstnanosti),
- dobrovolné nemocenské pojištění ve výši 5 166 Kč ročně/431 Kč měsíčně (2,1 %) – vypočtená výše platby přesahuje minimální částku odvodu na dobrovolné nemocenské pojištění (výše měsíčního odvodu je zaokrouhlena na koruny nahoru).

Osoba samostatně výdělečně činná – paušální režim

OSVČ v paušálním režimu každý měsíc odvádí pevně stanovou částku bez ohledu na výši příjmu. Tato částka mimo jiné zahrnuje platbu na důchodové pojištění včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (v roce 2023 ve výši 3 386 Kč v 1. pásmu paušálního režimu). Důchodové pojištění není tedy vypočteno procentuálně.

Dobrovolné nemocenské pojištění se u OSVČ v paušálním režimu vypočte jako 2,1 % z částky 10 081 Kč (minimální měsíční vyměřovací základ na důchodové pojištění pro OSVČ podnikající na hlavní činnost za rok 2023), které je zvýšené o 15 %. Jedná se o maximální dobrovolné nemocenské pojištění v 1. pásmu paušálního režimu.

Tab. 13: Odvod sociálního pojištění OSVČ v paušálním režimu

Měsíční hrubý příjem ze samostatné činnosti	41 000 Kč
Odvod SP celkem	3 630 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Celková měsíční odvedená částka na sociální pojištění zahrnuje:

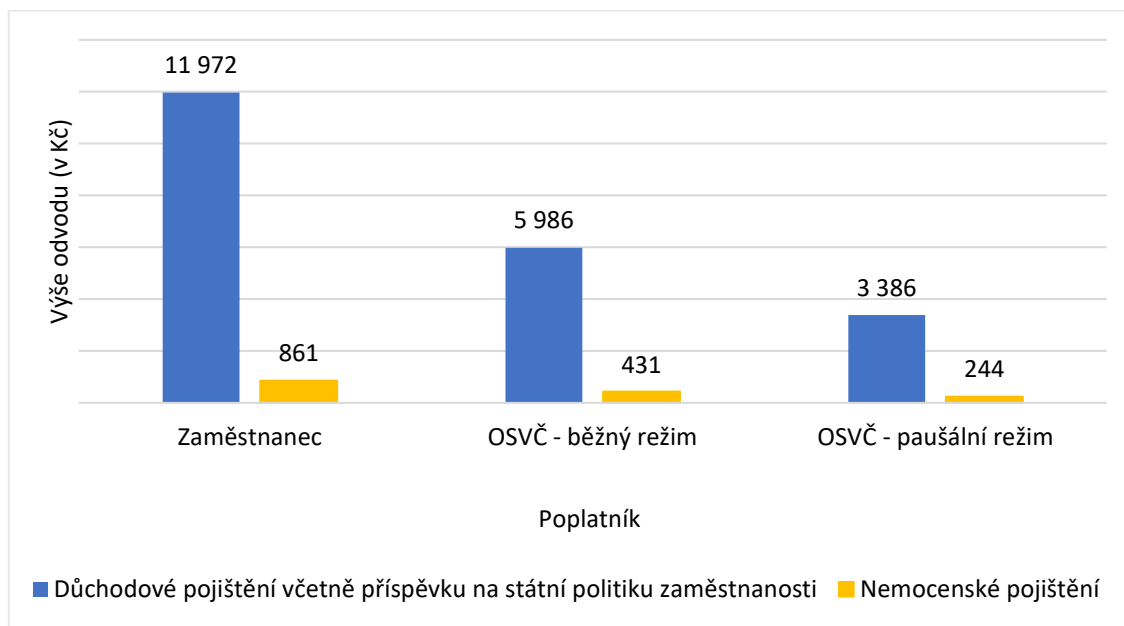
- důchodového pojištění včetně příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ve výši 3 386 Kč v 1. pásmu paušálního režimu,
- dobrovolné nemocenské pojištění ve výši 244 Kč v 1. pásmu paušálního režimu.

Jednotlivé dávky nemocenského pojištění se však počítají z odvodu na nemocenské pojištění za předchozí rozhodné období, což je kalendářní rok 2022. V tomto roce byla výše odvodu opět stanovena stejným postupem s využitím minimálního vyměřovacího základu na důchodové pojištění pro OSVČ podnikající na hlavní činnost v roce 2022 (9 728 Kč) na maximální možnou stanovenou částku, tj. 235 Kč.

Komparace odvodů na sociální pojištění u jednotlivých poplatníků

Graf zobrazuje výši odvodů na sociální pojištění u jednotlivých poplatníků, přičemž se vychází ze shora uvedených modelových příkladů.

Graf 1: Komparace odvodů na sociální pojištění za kalendářní měsíc leden 2023 u jednotlivých poplatníků (v Kč)

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z grafu jsou patrné zásadní rozdíly ve výši odvodů na sociální pojištění u jednotlivých skupin poplatníků.

Nejvyšší částka je odváděná zaměstnavatelem za zaměstnance na důchodové pojištění. Odvody OSVČ nejsou tak vysoké. U OSVČ v běžném režimu jsou 2krát nižší a u OSVČ v paušálním režimu jsou 3,5krát nižší než odvody za zaměstnance.

OSVČ odvádí na sociální pojištění průběžně podstatně nižší finanční částky, což se ale následně negativně promítá např. do výše dávek nemocenského pojištění. Porovnání výše dávek u jednotlivých poplatníků je provedeno v podkapitole č. 6.2.

6.2 Dávky nemocenského pojištění

V podkapitole je uvedeno několik praktických modelových příkladů, které ukazují výpočet dávek nemocenského pojištění pro zaměstnance a OSVČ (v běžném i paušálním režimu).

U každé dávky nemocenského pojištění jsou dále komparovány statistické údaje o počtu vyplacených dávek a celkové roční výdaje s nimi spojené v letech 2017 až 2021.

Nastavená kritéria pro modelový výpočet dávek nemocenského pojištění:

- začátek sociální události je datován k 1. 1. 2023,
- doba trvání sociální události je konkretizována u každé dávky samostatně,
- rozhodné období 1/2022 až 12/2022,
- 365 kalendářních dnů v rozhodném období,
- hrubý měsíční příjem všech poplatníků 41 000 Kč po celý kalendářní rok 2022,
- není brán zřetel na vyloučené dny,
- využití redukčních hranic za rok 2023,
- měsíční odvod na nemocenské pojištění viz podkapitola 6.1.

Stanovení vyměřovacího základu pro výplatu dávek nemocenského pojištění:

- zaměstnanec 492 000 Kč = 41 000 Kč x 12 měsíců,
- OSVČ – běžný režim 246 000 Kč = 50 % ze základu daně,
- OSVČ – paušální režim 134 247 Kč = 9 728 Kč x 1,15 x 12 měsíců.

6.2.1 Nemocenské – výpočet

Výpočet nemocenské pro jednotlivé skupiny poplatníků zobrazuje tabulka č. 14. Předpokládá se, že pracovní neschopnost trvala po celý leden 2023 (31 kalendářních dnů).

Tab. 14: Výpočet dávky nemocenské (v Kč)

	Zaměstnanec	OSVČ – běžný režim	OSVČ – paušální režim
Vyměřovací základ za rok 2022	492 000	246 000	134 247
Denní vyměřovací základ	1 347,95	673,97	367,8
1. redukční hranice (90 %)	1 210,5	606,57	331,02
2. redukční hranice (60 %)	1,77	0	0
3. redukční hranice (30 %)	0	0	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 213	607	332
Výše dávky od 15. dne / 1 den (60 %)	728	365	200
Výše dávky od 31. dne / 1 den (66 %)	801	401	220
Výše dávky od 61. dne / 1 den (72 %)	874	438	240
Výše vyplacené dávky	12 449	6 241	3 420

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Za prvních 14 dnů pracovní neschopnosti OSVČ (běžný i paušální režim) nemá nárok na náhradu příjmu ze systému sociálního pojištění, zaměstnanci bude vyplacena za toto období náhrada mzdy od zaměstnavatele.

Nejvyšší dávka bude vyplacena zaměstnanci z důvodu nejvyššího odvodu na nemocenské pojištění ze strany zaměstnavatele. To je patrné i u ostatních níže vypočítaných dávek. V případě, že by OSVČ v běžném režimu platila nemocenské pojištění ve stejné výši jako zaměstnavatel za zaměstnance, má nárok na výplatu dávek ve shodné výši. U OSVČ v paušálním režimu je počítáno s maximální možnou platbou na nemocenské pojištění, tudíž nemůže dosáhnout vyšší dávky.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 15.

Tab. 15: Vývoj výdajů a počtu nemocenské v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	18 289,8	+ 7,68 %	189 500	+ 3,05 %
2018	22 676,6	+ 23,98 %	196 200	+ 3,54 %
2019	26 669,6	+ 17,61 %	208 000	+ 6,01 %
2020	32 766,4	+ 22,86 %	250 800	+ 20,58 %
2021	34 037,4	+ 3,88 %	272 100	+ 8,49 %

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Výdaje na nemocenské i počty vyplacených dávek se každoročně zvyšují. K nejvyššímu navýšení výdajů došlo v roce 2018 a 2020. Zatímco v roce 2018 je zřejmý minimální nárůst počtu vyplacených dávek, v roce 2020 se počty vyplacených dávek zvyšovaly úměrně k výdajům za kalendářní rok. Za nárůstem nových případů je bezesporu pandemie Covid-19 a s tím související nárůst neschopenek z důvodu nemoci a karantény. Pokud měl občan nařízenou karanténu z důvodu nemoci Covid-19, měl nárok i na zvýšené nemocenské, navíc pobíral tzv. příplatek za karanténu.

Na výši výdajů a počty dávek má rovněž zásadní dopad i tzv. karenční doba v pracovní neschopnosti, což v podstatě znamená, že první tři dny pracovní neschopnosti nejsou propláceny. Karenční doba byla zavedena v roce 2009 z důvodu úsporných opatření a byla zrušena od 1. 7. 2019. Zrušení karenční doby se pozitivně odráží na příjmu nemocných, kteří mají náhradu mzdy i za první tři dny nemoci a zároveň nejsou nuceni,

aby nemoci dlouhodobě přecházeli. Náklady zaměstnavatele byly kompenzovány snížením sazby nemocenského pojištění z 2,3 % na 2,1 %. Někteří zaměstnavatelé rovněž reagovali tím, že začali poskytovat zaměstnancům jako formu benefitu tzv. sick days, volné dny ze zdravotních důvodů. Aktuálně se opět vedou odborné diskuse a jsou projednávány návrhy pro znovuzavedení karenční doby, čímž by se snížily výdaje veřejných rozpočtů.

6.2.2 Peněžitá pomoc v mateřství (mateřská) – výpočet

Výpočet peněžitě pomoci v mateřství pro jednotlivé skupiny poplatníků zobrazuje tabulka č. 16. Předpokládá se, že peněžitá pomoc v mateřství byla pobírána za celý leden 2023 (31 kalendářních dnů).

Tab. 16: Výpočet dávky peněžitě pomoci v mateřství (v Kč)

	Zaměstnanec	OSVČ – běžný režim	OSVČ – paušální režim
Vyměřovací základ za rok 2022	492 000	246 000	134 247
Denní vyměřovací základ	1 347,95	673,97	367,8
1. redukční hranice (100 %)	1 345	673,97	367,8
2. redukční hranice (60 %)	1,77	0	0
3. redukční hranice (30 %)	0	0	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 345	674	368
Výše dávky / 1 den (70 %)	943	472	258
Výše vyplacené dávky	29 233	14 632	7 998

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na dávku mají nárok zaměstnanci i OSVČ, kteří si dobrovolně platí nemocenské pojištění.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 17.

Tab. 17: Vývoj výdajů a počtu peněžité pomoci v mateřství v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	8 615,7	+ 6,24 %	48 600	+ 2,1 %
2018	9 403,4	+ 9,14 %	49 900	+ 2,67 %
2019	10 098	+ 7,39 %	49 800	- 0,2 %
2020	10 584,9	+ 4,82 %	48 200	- 3,21 %
2021	11 315,5	+ 6,9 %	48 800	+ 1,24 %

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Roční výdaje na peněžitou pomoc v mateřství se každoročně zvyšují, v průměru nárůst o necelých 7 %. K nejvyššímu poklesu vyplacených dávek došlo v roce 2020, což bylo způsobeno nižší porodností.

6.2.3 Otcovská poporodní péče (otcovská) – výpočet

Výpočet otcovské poporodní péče pro jednotlivé skupiny poplatníků zobrazuje tabulka č. 18. Předpokládá se, že dávka byla pobírána po celou zákonem stanovenou dobu, což je 14 kalendářních dnů.

Tab. 18: Výpočet dávky otcovské poporodní péče (v Kč)

	Zaměstnanec	OSVČ – běžný režim	OSVČ – paušální režim
Vyměřovací základ za rok 2022	492 000	246 000	134 247
Denní vyměřovací základ	1 347,95	673,97	367,8
1. redukční hranice (100 %)	1 345	673,97	367,8
2. redukční hranice (60 %)	1,77	0	0
3. redukční hranice (30 %)	0	0	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 347	674	368
Výše dávky / 1 den (70 %)	943	472	258
Výše vyplacené dávky	13 202	6 608	3 612

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na dávku otcovské poporodní péče mají opět nárok všechny tři skupiny poplatníků. OSVČ v případě, že si platí dobrovolně nemocenské pojištění.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 19.

Tab. 19: Vývoj výdajů a počtu otcovské poporodní péče v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	-	-	-	-
2018	221,4	-	3 600	-
2019	273,3	+ 23,44 %	4 100	+ 13,89 %
2020	269,2	- 1,5 %	3 800	- 7,32 %
2021	291,5	+ 8,28 %	4 000	+ 5,26 %

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Výdaje za rok 2017 nejsou uváděny, jelikož se otcovská v zákoně o nemocenském pojištění objevuje až s účinností od 1. 2. 2018 (nárok na dávku otci vznikl i v případě, pokud se dítě narodilo 6 týdnů před tímto datem). Dávka byla nejméně čerpána v roce 2020, což opět dokládá nižší porodnost v tomto roce. I přesto ji využilo téměř 46 000 osob. Předpokládá se, že v roce 2022 dojde k výraznému nárůstu ročních výdajů, poněvadž došlo k prodloužení doby čerpání dávky ze 7 na 14 kalendářních dnů. Stát tímto krokem garantuje podporu rodiny a mateřství a svým způsobem motivuje otce k zapojení se do péče o novorozené dítě. Otec má možnost v rámci poporodní péče podílet se na veškerých potřebách dítěte a zajištění chodu domácnosti společně s matkou.

6.2.4 Ošetřovné – výpočet

Výpočet ošetřovného pro poplatníka – zaměstnance zobrazuje tabulka č. 20. Předpokládá se, že dávka byla pobírána po celou zákonem stanovenou dobu, což je 9 kalendářních dnů, u samoživitele 16 kalendářních dnů.

Tab. 20: Výpočet dávky ošetrovné (v Kč)

	Zaměstnanec
Vyměřovací základ za rok 2022	492 000
Denní vyměřovací základ	1 347,95
1. redukční hranice (90 %)	1 210,5
2. redukční hranice (60 %)	1,77
3. redukční hranice (30 %)	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 213
Výše dávky / 1 den (60 %)	728
Výše vyplacené dávky za období 9/16 kalendářních dnů	6 552 Kč/13 440 Kč

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na dávku ošetrovné má nárok pouze zaměstnanec. Uvedený výpočet je závislý na skutečnosti, zda je rodič samoživitel či nikoliv. Samoživitel může dávku pobírat po delší dobu.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 21.

Tab. 21: Vývoj výdajů a počtu ošetrovného v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	1 401,8	+ 18,81 %	43 300	+ 12,18 %
2018	1 632,1	+ 16,45 %	46 500	+ 7,39 %
2019	1 726,3	+ 5,77 %	45 900	- 1,29 %
2020	11 441,6	+ 562,78 %	104 700	+ 128,1 %
2021	5 664,1	- 50,5 %	78 100	-25,41 %

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Rapidní nárůst výdajů i počtu vyplacených dávek je zaznamenán v roce 2020. Nárůst zapříčinila pandemie Covid-19. V porovnání s roky 2017-2019 nárůst pokračoval i v roce 2021, opět v důsledku pandemie Covid-19. Zákon hovoří o tzv. krizovém ošetrovném.

V souvislosti s nemocí Covid-19 v období 2020-2021 vláda přijala mimořádná karanténní opatření za účelem minimalizování sociálního kontaktu mezi lidmi. V důsledku toho došlo k úplnému uzavření základních, středních a vysokých škol, byla

nařízena distanční výuka. Vláda upravila podmínky nároku na ošetřovné, na základě kterých vznikl rodičům mladších dětí (do 10/13 let – věková hranice měněna) nárok na ošetřovné po celou dobu uzavření základních škol. V průběhu pandemie byla výše dávky upravována dle aktuální situace v souvislosti se šířením nákazy. Dávka se pohybovala ve výši 70-80 % redukováného DVZ (Bureš, 2021).

V době pandemie byla přijata výjimka, kdy nárok na dávku měly i OSVČ, aby měly kompenzovaný ušlý zisk a nedostaly se do finančních problémů. OSVČ mohly krizové ošetřovné čerpat formou dotace od Ministerstva průmyslu a obchodu ČR, částka byla pevně stanovená na jeden kalendářní den. Ministerstvo připravilo webový portál, prostřednictvím kterého si podnikatelé podávali žádost online.

6.2.5 Dlouhodobé ošetřovné – výpočet

Výpočet dlouhodobého ošetřovného pro jednotlivé skupiny poplatníků zobrazuje tabulka č. 22. Předpokládá se, že dlouhodobé ošetřovné bylo pobíráno za celý leden 2023 (31 kalendářních dnů).

Tab. 22: Výpočet dávky dlouhodobé ošetřovné (v Kč)

	Zaměstnanec	OSVČ – běžný režim	OSVČ – paušální režim
Vyměřovací základ za rok 2022	492 000	246 000	134 247
Denní vyměřovací základ	1 347,95	673,97	367,8
1. redukční hranice (90 %)	1 210,5	606,57	331,02
2. redukční hranice (60 %)	1,77	0	0
3. redukční hranice (30 %)	0	0	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 213	607	332
Výše dávky / 1 den (60 %)	728	365	200
Výše vyplacené dávky	22 568	11 315	6 200

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na dávku dlouhodobé ošetřovné mají nárok všechny tři skupiny poplatníků. OSVČ v případě, že si platí dobrovolně nemocenské pojištění.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 23.

Tab. 23: Vývoj výdajů a počtu dlouhodobého ošetrovného v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	-	-	-	-
2018	31,6	-	300	-
2019	110	+ 248,1 %	900	+ 200 %
2020	137,7	+ 25,18 %	1 000	+ 11,11 %
2021	157,4	+ 14,31 %	1 200	+ 20 %

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Výdaje za rok 2017 nejsou uváděny, jelikož se dlouhodobé ošetrovné v zákoně o nemocenském pojištění objevuje až s účinností od 1. 6. 2018. Nová dávka je v porovnání s ostatními dávkami nemocenského pojištění čerpána v poměrně malém množství, v průměru je za poslední tři kalendářní roky vypláceno přibližně 1 000 dávek měsíčně.

6.2.6 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství – výpočet

Výpočet dlouhodobého ošetrovného pro poplatníka – zaměstnance zobrazuje tabulka č. 24. Předpokládá se, že vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství byl pobírán za celý leden 2023 (31 kalendářních dnů). Hrubá měsíční mzda zaměstnance byla ponížena z důvodu změny pracovní pozice z 41 000 Kč na 30 000 Kč.

Tab. č. 24: Výpočet dávky vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (v Kč)

	Zaměstnanec
Původní měsíční hrubá mzda	41 000
Denní vyměřovací základ	1 347,95
1. redukční hranice (100 %)	1 345
2. redukční hranice (60 %)	1,77
3. redukční hranice (30 %)	0
Redukovaný denní vyměřovací základ	1 347
Nová měsíční hrubá mzda	30 000
Průměrný započitatelný příjem za jeden den	967,74
Výše dávky / 1 den	380
Výše vyplacené dávky	11 780

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství má nárok pouze zaměstnanec. Dávka je určena k vyrovnání rozdílu mezi původní a novou měsíční hrubou mzdou.

Pro ucelený přehled je uveden vývoj výdajů na výplatu dávky a měsíční počet vyplacených dávek v České republice, viz tabulka č. 25.

Tab. 25: Vývoj výdajů a počtu vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství v letech 2017 až 2021

Rok	Roční výdaje (v mil. Kč)	% změna proti minulému roku	Průměrný měsíční počet vyplacených dávek	% změna proti minulému roku
2017	8,4	- 6,67 %	200	-
2018	8,5	+ 1,19	200	-
2019	9,4	+ 10,59	200	-
2020	6,6	- 29,79	100	- 50 %
2021	6,1	- 7,58	100	-

Zdroj: MPSV (2022c), zpracováno autorkou

Přeražení na jinou pracovní pozici z důvodu těhotenství a mateřství není nutné u všech profesí, proto výdaje na dávku a počet vyplacených dávek není tak vysoký v porovnání s ostatními dávkami.

6.3 Dávky důchodového pojištění

Výpočet dávek důchodového pojištění je poměrně složitý a rozsáhlý. Modelový výpočet je proveden pouze na pozůstalostní důchody (vdovský/sirotčí).

Dále podkapitola obsahuje komparaci dávek důchodového pojištění v České republice a Rakousku (údaje o počtech příjemců/vyplacených důchodů, údaje o průměrné výši důchodů a mzdy, výdaje na důchodové pojištění). Následuje přehled možných nástrojů pro reformu důchodového systému v České republice.

6.3.1 Sirotčí a vdovský důchod – výpočet

Nastavená kritéria pro modelový výpočet sirotčího a vdovského důchodu:

Matka má vyživovací povinnost k synovi ve věku 18 let, který se soustavně připravuje na budoucí povolání na střední škole. Matka je v trvalém zaměstnaneckém poměru po dobu 10 let. V lednu 2023 došlo následkem pracovního úrazu k úmrtí manžela/otce, který má v době úmrtí nárok na důchod ve výši 14 500 Kč. Tímto vzniká

manželce/synovi nárok na přiznání vdovského/sirotčího důchodu. V březnu roku 2023 došlo i k úmrtí nemocné matky, která má v době úmrtí nárok na důchod ve výši 13 000 Kč. Použita základní výměra důchodu pro rok 2023.

- Výměra nároku starobního důchodu otce: 14 500 Kč = 4 040 Kč základní výměra + 10 460 Kč procentní výměra.
- Výměra nároku starobního důchodu matky: 13 000 Kč = 4 040 Kč základní výměra + 8 960 Kč procentní výměra.

Výpočet sirotčího důchodu – nárok po zemřelém otci

Vzhledem k tomu, že došlo k úmrtí otce při pracovním úrazu, není při výpočtu brán zřetel na splnění podmínky dostatečné doby důchodového pojištění.

Výše sirotčího důchodu 8 224 Kč = 4 040 Kč základní výměra + 4 184 Kč procentní výměra (40 % z procentní výměry otce).

Výpočet vdovského důchodu

Výše vdovského důchodu 9 270 Kč = 4 040 Kč základní výměra + 5 230 Kč procentní výměra (50 % z procentní výměry manžela).

Výpočet sirotčího důchodu – nárok po zemřelých rodičích

Nezaopatřený syn již pobírá sirotčí důchod po otci ve výši 8 224 Kč. Základní výměru lze ze zákona pobírat pouze po jednom zemřelém rodiči, důchod se mu tedy navýší o 3 584 Kč (40 % z procentní výměry matky).

Výše sirotčího důchodu po obou rodičích 11 808 Kč = 8 224 Kč + 3 584 Kč.

6.3.2 Komparace důchodu v České republice a Rakousku

V podkapitole je provedena komparace důchodového systému v České republice a Rakousku. Porovnávané státy mají nastavený podobný důchodový systém, kdy např. v oblasti starobních důchodů je u obou zemí základním parametrem nároku na důchod účast na důchodovém pojištění po zákonem stanovenou dobu a dosažení věkové hranice. Dále je třeba zmínit, že rakouský systém celého sociálního pojištění je členitější, proto jsou porovnávány pouze shodné oblasti obou systémů se zřetel na povinné odvody do státního rozpočtu. Pro komparaci je rovněž důležité, že mezi demografickými údaji států nejsou velké rozdíly.

Pro přehledné grafické znázornění jsou údaje pro ČR vždy vyznačené odstíny modré barvy a pro Rakousko odstíny žluté barvy. Při uvádění finančních částek je použit kurz k 30. 12. 2022 (1 EUR = 24,115 Kč), částky jsou přepočteny na koruny české a eura.

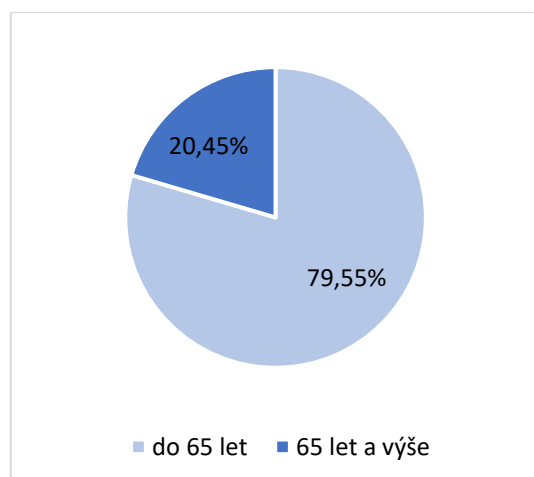
Základní demografické údaje

Česká republika měla k 31. 12. 2021 10 505 771 obyvatel, z toho 5 173 976 mužů (49,25 %) a 5 331 795 žen (50,75 %) (The world bank, n.d.a).

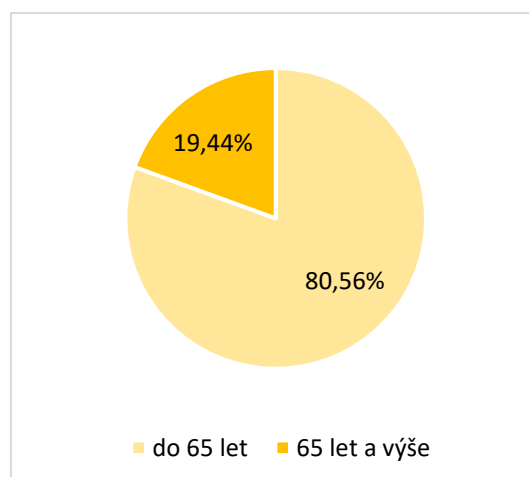
Ke stejnému datu bylo v Rakousku 8 955 798 obyvatel, z toho 4 407 704 mužů (49,22 %) a 4 548 094 žen (50,78 %) (The world bank, n.d.a).

Pro srovnání je rovněž důležitá věková struktura obyvatelstva v obou státech a zákonem určený věk odchodu do důchodu, viz grafy č. 2-3 a tabulka č. 26.

Graf 2: Věková struktura České republiky

Graf 3: Věková struktura Rakouska

Zdroj: The world bank (n.d.a), zpracováno autorkou

Z grafů lze vyčíst, že věkové složení obyvatelstva v České republice i Rakousku je relativně shodné, cca 20 % populace jsou lidé 65 let a výše. Podíl obyvatel ve věku nad 65 let bude dle odhadů demografů s vysokou pravděpodobností i nadále narůstat.

Tab. 26 : Komparace důchodového věku v České republice a Rakousku

Pohlaví	Česká republika <small>* lidé narození po roce 1971</small>	Rakousko
muži	65	65
ženy	65	60

Zdroj: ČSSZ (n.d.i), zpracováno autorkou

V České republice je věková hranice odchodu do důchodu stanovena u mužů i žen na 65 let. V současné době se v rámci reformy důchodového systému zvažuje navýšení důchodového věku.

V rakouském systému je věková hranice rozdílná. Systém počítá rovněž se změnami. Předpokládá se, že věkový limit u žen se bude postupně zvyšovat mezi lety 2024 a 2033 tak, aby byl shodný s věkovou hranicí u mužů.

Údaje o počtech příjemců/vyplacených důchodů

Zvyšování průměrné délky života má dopad na počet občanů, kteří pobírají důchod. S odkazem na tabulky č. 27-28 a údaje o počtu obyvatelstva je dopočten počet příjemců důchodů na 1 000 obyvatel v České republice a Rakousku.

Za celou Českou republiku na konci roku 2021 připadalo na 1 000 obyvatel celkem 272 příjemců důchodu.

Tab. 27: Počet příjemců důchodů v České republice v letech 2020 a 2021

Pohlaví	2020	2021
muži	1 187 980	1 178 892
ženy	1 693 444	1 678 752
celkem	2 881 424	2 857 644

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch), zpracováno autorkou

Za celé Rakousko na konci roku 2021 připadalo na 1 000 obyvatel celkem 228 příjemců důchodu.

Tab. 28: Počet příjemců důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021

Pohlaví	2020	2021
muži	769 737	776 827
ženy	1 246 337	1 266 392
celkem	2 016 074	2 043 219

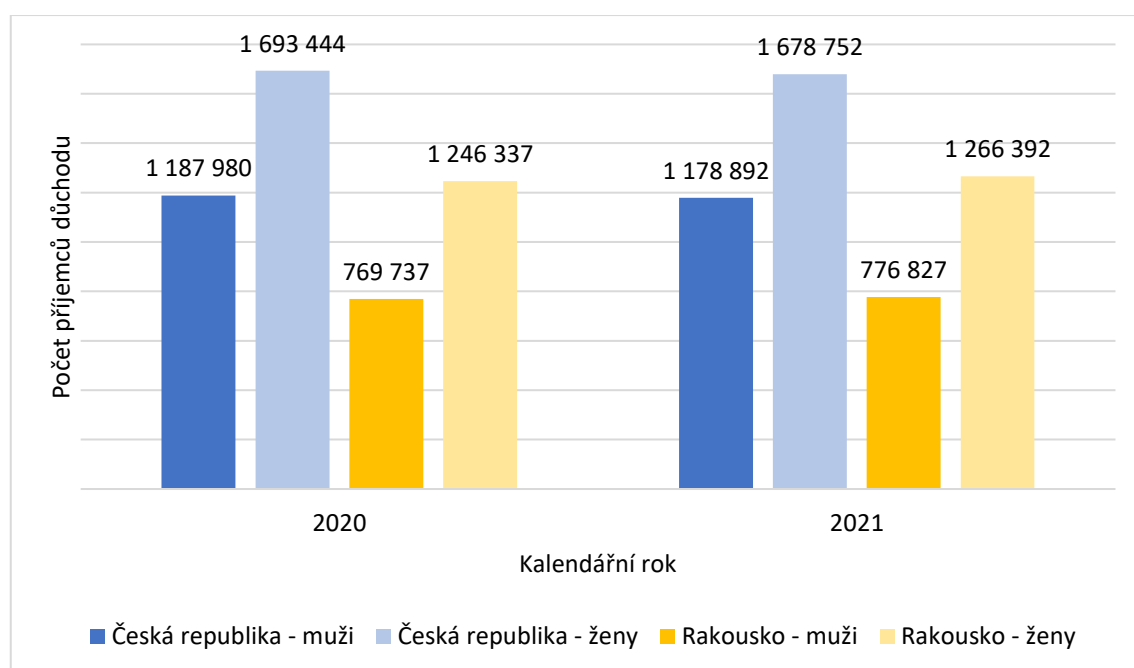
Zdroj: Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

Mezi roky 2020 a 2021 došlo v České republice k poklesu počtu poživatelů důchodu (mužů i žen), což bylo způsobeno důsledkem pandemie Covid-19 (zvýšená úmrtnost občanů důchodového věku). V Rakousku tento pokles nebyl zaznamenán.

V obou zemích jsou příjemci důchodů více ženy než muži. V České republice důchody pobírá v průměru o 1,4krát více žen než mužů a v Rakousku je to dokonce o 1,62krát více žen než mužů. Vyšší zastoupení žen souvisí s tím, že se v průměru dožívají vyššího věku a dále se skutečností, že měly v minulých letech nárok na přiznání důchodu v nižším věku než muži (v Rakousku stále aktuální).

Jednotlivé rozdíly mezi příjemci důchodů v České republice a Rakousku zobrazuje graf č. 4.

Graf 4: Komparace příjemců důchodu v České republice a Rakousku v letech 2020 a 2021

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

Všeobecně platí zásada, že počet všech příjemců důchodů je nižší než počet vyplacených důchodů. Rozdíl je dán tím, že někteří poživatelé pobírají zároveň více důchodů (souběh starobního důchodu s pozůstalostním, souběh invalidního důchodu s pozůstalostním).

Počty vyplacených důchodů v České republice a Rakousku jsou zobrazeny v tabulkách č. 29-30.

Tab. 29: Počet vyplacených důchodů v České republice v letech 2020 a 2021

Druh důchodu	2020			2021		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
Starobní důchod	958 522	1 441 957	2 400 479	951 690	1 426 130	2 377 820
Invalidní důchod	205 867	211 772	417 639	202 734	211 912	414 646
Pozůstalost. důchod	116 291	543 012	659 303	117 435	543 122	660 557
Celkem	1 280 680	2 196 741	3 477 421	1 271 859	2 181 164	3 453 023

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch), zpracováno autorkou

Jak již bylo shora uvedeno, v České republice mezi roky 2020 a 2021 došlo k poklesu počtu poživatelů důchodu, což se samozřejmě projevilo i na počtech vyplacených důchodů. Úbytek proběhl především u počtu vyplacených starobních důchodů, u ostatních důchodů nedošlo k rapidním změnám. Počet vyplacených invalidních důchodů mužům a ženám je poměrně vyrovnaný. Pozůstalostní důchody jsou vypláceny podstatně více ženám než mužům. V průměru přes 82 % vyplacených pozůstalostních důchodů připadá na ženy, čímž je potvrzena skutečnost, že se ženy dožívají vyššího věku.

Tab. 30: Počet vyplacených důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021

Druh důchodu	2020			2021		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
Starobní důchod	634 188	870 229	1 504 417	645 761	894 240	1 540 001
Invalidní důchod	83 434	42 109	125 543	78 542	39 822	118 364
Pozůstalost. důchod	57 070	343 998	401 068	57 222	342 736	399 958
Celkem	774 692	1 256 336	2 031 028	781 525	1 276 798	2 058 323

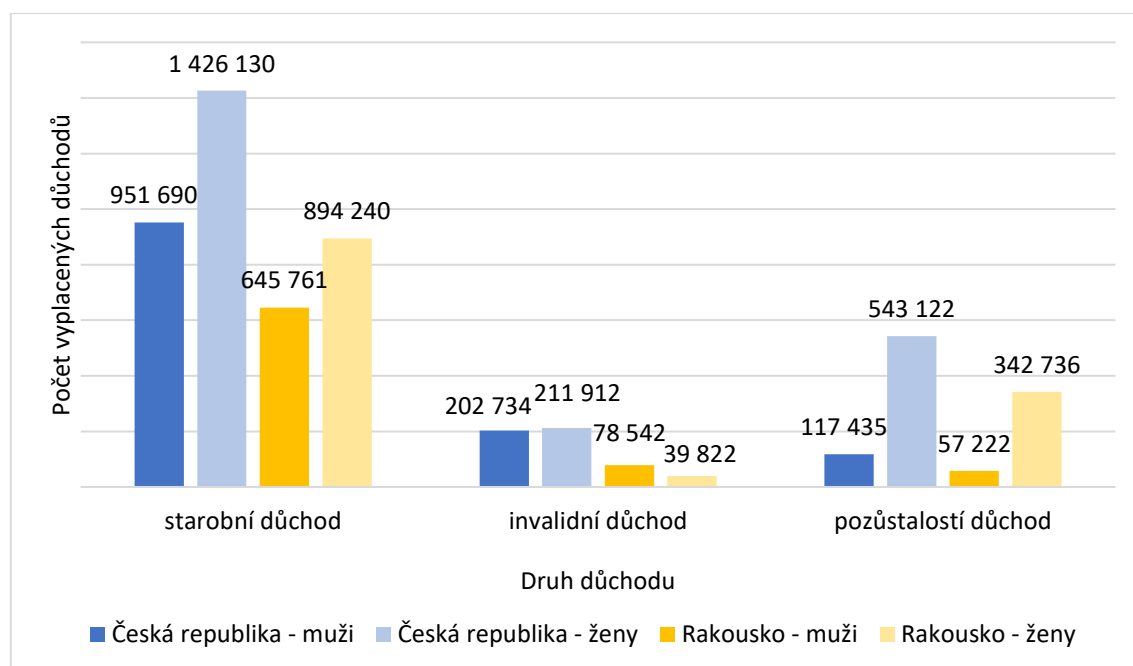
Zdroj: Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

V Rakousku mezi roky 2020 a 2021 došlo pouze k nárůstu počtů vyplacených starobních důchodů, u ostatních důchodů došlo k mírnému poklesu. Invalidní důchod oproti České republice v Rakousku pobírají převážně muži. Zcela opačná situace je u pozůstalostních důchodů, který v průměru přes 85 % pobírají ženy.

V obou porovnávaných státech jsou nejčastějším důvodem přiznání invalidity nemoci svalové a kosterní soustavy a duševní poruchy. Příčiny invalidity se liší v závislosti na věku. Mladí pobírají invalidní důchod nejčastěji z důvodu psychického onemocnění, starší generace pro nemoci pohybové soustavy. Psychická onemocnění jsou příčinou invalidity mnohem výrazněji u žen (oPojištění.cz, 2020; oPojištění.cz, 2021).

Pro názorné srovnání jsou popsány skutečnosti uvedeny v grafu č. 5.

Graf 5: Komparace vyplacených důchodů v České republice a Rakousku v roce 2021

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

Komparace výše důchodů a mzdy

Podstatným srovnávacím kritériem je relace mezi průměrným důchodem a průměrnou mzdou. Z teoretické části vyplývá, že výše starobního důchodu je závislá na výši mzdy. Vyšší mzda tedy znamená do budoucna i vyšší důchod.

V tabulkách č. 31-32 je uveden vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy a starobních důchodů u mužů a žen v letech 2017-2021.

Tab. 31: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy a starobního důchodu v České republice

	2017	2018	2019	2020	2021
Průměrná měsíční hrubá mzda (v Kč/EUR)	29 504 1 223,5	31 885 1 322,2	34 125 1 415,1	35 611 1 476,7	37 839 1 569,1
% změna proti minulému roku	+ 6,94	+ 8,07	+ 7,03	+ 4,35	+ 6,26
Průměrný měsíční starobní důchod – muž (v Kč/EUR)	13 076 542,2	13 683 567,4	14 783 613	15 868 658	16 900 700,8
% změna proti minulému roku	+ 3,27	+ 4,64	+ 8,04	+ 7,34	+ 6,5
Průměrný měsíční starobní důchod – žena (v Kč/EUR)	10 758 446,1	11 281 467,8	12 277 509,1	13 204 547,5	14 060 583
% změna proti minulému roku	+ 3,42	+ 4,86	+ 8,83	+ 7,55	+ 6,48

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Kurzy.cz (n.d.), zpracováno autorkou

Údaje v tabulce ukazují, že v České republice k nejnižšímu nárůstu u průměrné měsíční hrubé mzdy došlo v roce 2020, což bylo zapříčiněno covidovou situací (např. omezení výroby firem, uzavření služeb). I přesto, že každoročně dochází k nárůstu nominálních mezd (kolik lidé dostanou ve výplatě), reálné mzdy (to, co si občan za svůj příjem může nakoupit) nejsou tak vysoké, jelikož je nutné zohlednit dopad inflace. Po zahrnutí vysoké inflace průměrná mzda reálně klesla, poněvadž spotřebitelské ceny vlivem zdražování hodně vzrostly. Pracujícím se tím pádem snižuje životní úroveň.

Výše starobních důchodů u mužů i žen roste přímo úměrně. Po dobu, kdy je osoba v zaměstnaneckém poměru nebo podniká, je její příjem podstatně vyšší než v budoucnu vyplácený starobní důchod. Tím se mohou do finanční tísně dostat zejména samostatně žijící důchodci, kteří hospodaří pouze s jedním důchodem, ze kterého musí uhradit náklady na vlastní obživu, bydlení a pokrýt zdravotní péči (nákup léků).

Dále je z hodnot zřejmé, že průměrná výše starobního důchodu se výrazně liší mezi muži a ženami. Tímto je potvrzena skutečnost, že ženy dosahují v průměru nižšího příjmu než muži.

Tab. 32: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy a starobního důchodu v Rakousku

	2017	2018	2019	2020	2021
Průměrná měsíční hrubá mzda (v Kč/EUR)	64 843 2 688,9	66 760 2 768,4	68 663 2 847,3	70 481 2 922,7	72 914 3 023,6
% změna proti minulému roku	+ 1,62	+ 2,96	+ 2,85	+ 2,65	+ 3,45
Průměrný měsíční starobní důchod – muž (v Kč/EUR)	46 253 1 918	47 410 1 966	48 761 2 022	50 738 2 104	52 185 2 164
% změna proti minulému roku	+ 1,64	+ 2,5	+ 2,85	+ 4,05	+ 2,85
Průměrný měsíční starobní důchod – žena (v Kč/EUR)	26 382 1 094	27 153 1 126	28 142 1 167	29 396 1 219	30 481 1 264
% změna proti minulému roku	+ 1,96	+ 2,92	+ 3,64	+ 4,46	+ 3,69

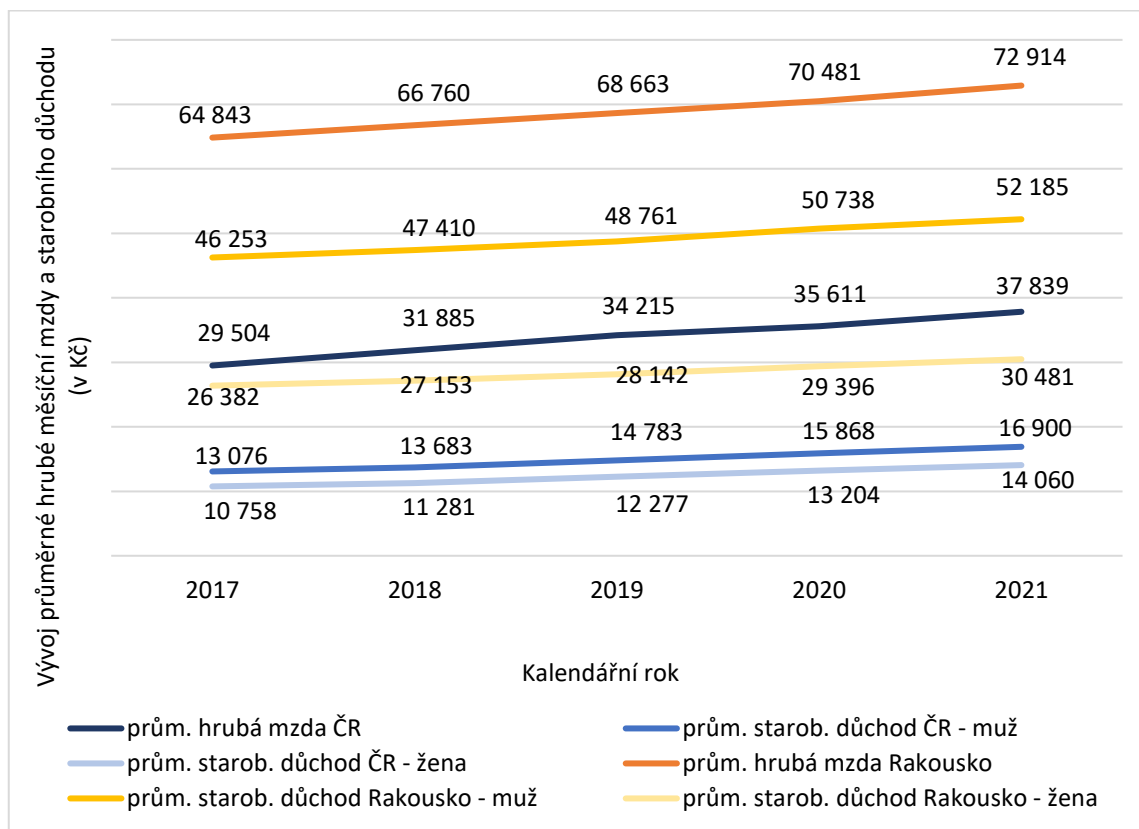
Zdroj: Statista (2023); Statistik Austria (n.d.), zpracováno autorkou

Z obou tabulek vyplývá, že v České republice i Rakousku mají průměrné měsíční hrubé mzdy i průměrné měsíční starobní důchody u mužů i žen lineárně rostoucí tendenci. V posledních letech docházelo k významným valorizacím důchodů, což se projevilo na jejich výši.

V Rakousku průměrná měsíční hrubá mzda i důchody rostou každoročně v průměru o necelá 3 %. Procentuální nárůst je v porovnání s Českou republikou nižší. Jelikož jsou však procenta v Rakousku vypočtena z vyšších částek, je každoroční navýšení průměrné měsíční hrubé mzdy i důchodů o větší částku než v České republice.

Relace mezi průměrným důchodem a průměrnou hrubou mzdou v České republice a Rakousku je zachycena v grafu č. 6.

Graf 6: Vývoj průměrné hrubé mzdy a starobního důchodu v České republice a Rakousku v letech 2017-2021 (v Kč)

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Kurzy.cz (n.d.); Statista (2023); Statistik Austria (n.d.), zpracováno autorkou

V Rakousku v porovnání s Českou republikou jsou několikanásobně vyšší mzdy i důchody. Průměrná měsíční hrubá mzda byla v Rakousku v roce 2021 téměř 2krát vyšší než v České republice. Při vyhodnocení se však musí brát zřetel, že jsou uváděny údaje o hrubé mzdě, která je následně upravena o povinné zákonné pojištění a daňové odvody, případně další srážky. Dle OECD (2021) činil v roce 2021 poměr důchodu k průměrné mzdě v České republice 65,2 % a v Rakousku 87,1 %. Při srovnání platů se navíc nesmí zapomínat na skutečnost, že v Rakousku je oproti České republice celkově vyšší životní úroveň, což znamená, že jsou zde nejen vyšší platy, ale i ceny potravin a veškerých služeb.

Rakouský průměrný měsíční starobní důchod u žen je v roce 2021 více než 2krát vyšší a u mužů dokonce více než 3krát vyšší než v České republice.

Další důležitou částí důchodového pojištění jsou invalidní a pozůstalostní důchody. Pro přehlednější znázornění jsou v tabulkách č. 33-34 zobrazeny jejich výše v letech 2020 a 2021.

Tab. 33: Průměrná výše měsíčního invalidního/pozůstalostního důchodu v České republice v letech 2020 a 2021 (v Kč/EUR)

Druh důchodu	2020		2021	
	muži	ženy	muži	ženy
Invalidní důchod	9 852 Kč	9 228 Kč	10 328 Kč	9 677 Kč
	408,5 EUR	382,7 EUR	428,3 EUR	401,3 EUR
Pozůstalostní důchod	8 089 Kč	8 587 Kč	8 506 Kč	9 012 Kč
	335,4 EUR	356,1 EUR	352,7 EUR	373,7 EUR

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch), zpracováno autorkou

Z tabulky je zřejmé, že v České republice je výše pozůstalostního důchodu u žen vyšší než u mužů. Výpočet vychází z procentní výměry důchodu zemřelého, kterou mají muži všeobecně vyšší než ženy. Invalidní důchody jsou naopak vyšší u mužů. I přesto mezi výší důchodů nejsou razantní rozdíly.

Tab. 34: Průměrná výše měsíčního invalidního/pozůstalostního důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021 (v Kč/EUR)

Druh důchodu	2020		2021	
	muži	ženy	muži	ženy
Invalidní důchod	30 327 Kč	21 701 Kč	30 845 Kč	22 326 Kč
	1 257,6 EUR	899,9 EUR	1 279,1 EUR	925,8 EUR
Pozůstalostní důchod	8 474 Kč	18 728 Kč	8 737 Kč	19 273 Kč
	351,4 EUR	776,6 EUR	362,3 EUR	799,2 EUR

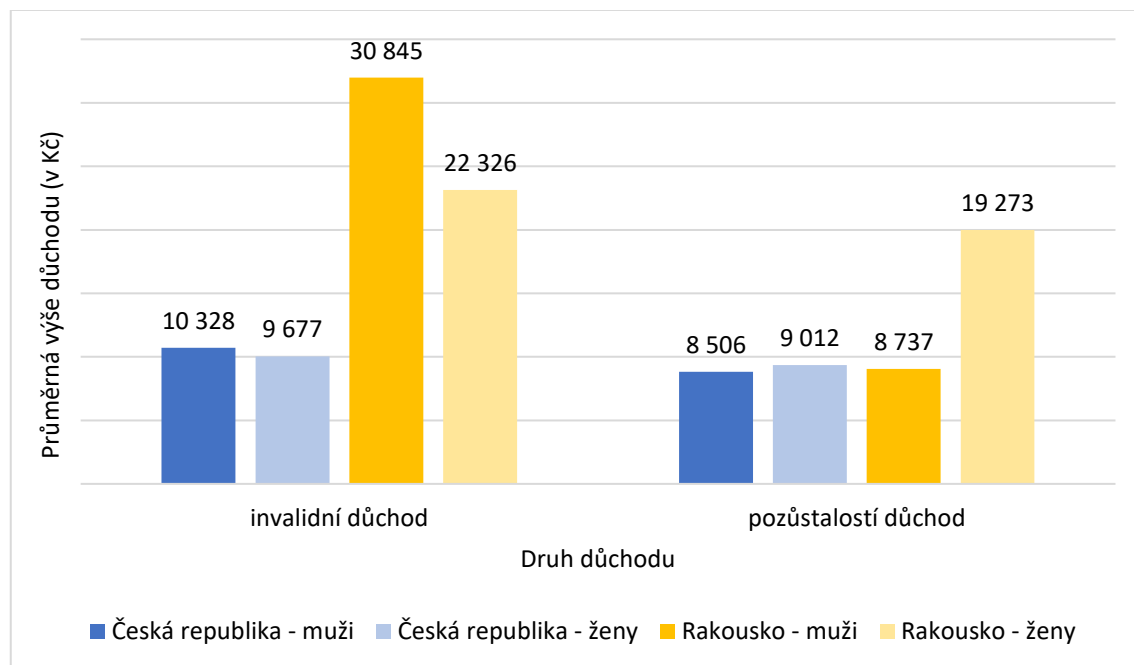
Zdroj: Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

V Rakousku stojí za zmínění poměrně velký rozdíl mezi průměrným invalidním i pozůstalostním důchodem u mužů a žen. Invalidní důchod je vyšší u mužů, u pozůstalostního je tomu přesně naopak.

Jak zobrazuje graf č. 7 a shora uvedené tabulky, v Rakousku je průměrný invalidní důchod (muži i ženy) o 2,7krát vyšší než v České republice. Výše pozůstalostních důchodů u mužů v České republice a Rakousku jsou téměř totožné, kdežto u žen jsou

rozdíly ve výši mnohem větší. Žena v Rakousku pobírá pozůstalostní důchod více než 2krát vyšší než žena v České republice.

Graf 7: Komparace průměrné výše invalidního/pozůstalostního měsíčního důchodu v České republice a Rakousku v roce 2021 (v Kč)

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Pensionversicherungsanstalt (n.d.a), zpracováno autorkou

Struktura výdajů na důchodové pojištění

Pro oba srovnávané státy platí, že výdaje ze státního rozpočtu na jednotlivé důchody jsou vysoké. Důchodový systém v Rakousku patří dokonce mezi nejštědřejší ze zemí Evropské unie. V tabulkách č. 35-36 je provedena komparace výdajů na důchody dle typu důchodu.

Tab. 35: Výdaje na jednotlivé důchody v České republice v letech 2020 a 2021 (v mil. Kč/EUR)

Druh důchodu	2020	2021
Starobní důchod	411 284,6 mil. Kč 17 055,1 mil. EUR	433 705,2 mil. Kč 17 984,9 mil. EUR
Invalidní důchod	51 041,2 mil. Kč 2 116,6 mil. EUR	52 784,8 mil. Kč 2 188,9 mil. EUR
Pozůstalostní důchod	30 613,5 mil. Kč 1 269,5 mil. EUR	32 862,9 mil. Kč 1 362,8 mil. EUR
Jednorázové příspěvky	14 691,6 mil. Kč 609,2 mil. EUR	231 mil. Kč 9,6 mil. EUR
Celkem	507 630,9 mil. Kč 21 050,4 mil. EUR	519 584 mil. Kč 21 546,1 mil. EUR

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch), zpracováno autorkou

Z údajů v tabulce pro Českou republiku je procentuálně porovnána struktura výdajů na jednotlivé druhy důchodů. V roce 2021 činil podíl starobních důchodů na celkových výdajích na důchody přes 83 %, podíl invalidních důchodů přes 10 % a podíl pozůstalostních důchodů necelá 6,5 %. Jednorázové příspěvky v roce 2021 činily pouze 0,05 %, kdežto v roce 2020 téměř 3 % z celkových výdajů na důchody. Finanční výkyv v roce 2020 byl dán přijetím zákona o mimořádném jednorázovém příspěvku (účinnost listopad 2020) ve výši 5 000 Kč pro poživatele všech typů důchodů (senioři/vdovy/vdovci/sirotci). Potřebnost výplaty jednorázového příspěvku byla zdůvodněna rychlým tempem zdražování v době pandemie Covid-19, což nejvíce pocítili právě příjemci důchodů.

U celkových výdajů na invalidní důchody je třeba ještě zmínit, že mimo tyto výdaje jsou navíc vypláceny dávky pro osoby se zdravotním postižením (příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcky), které vyplácí úřad práce.

Tab. 36: Výdaje na jednotlivé důchody v Rakousku v letech 2020 a 2021 (v mil. Kč/EUR)

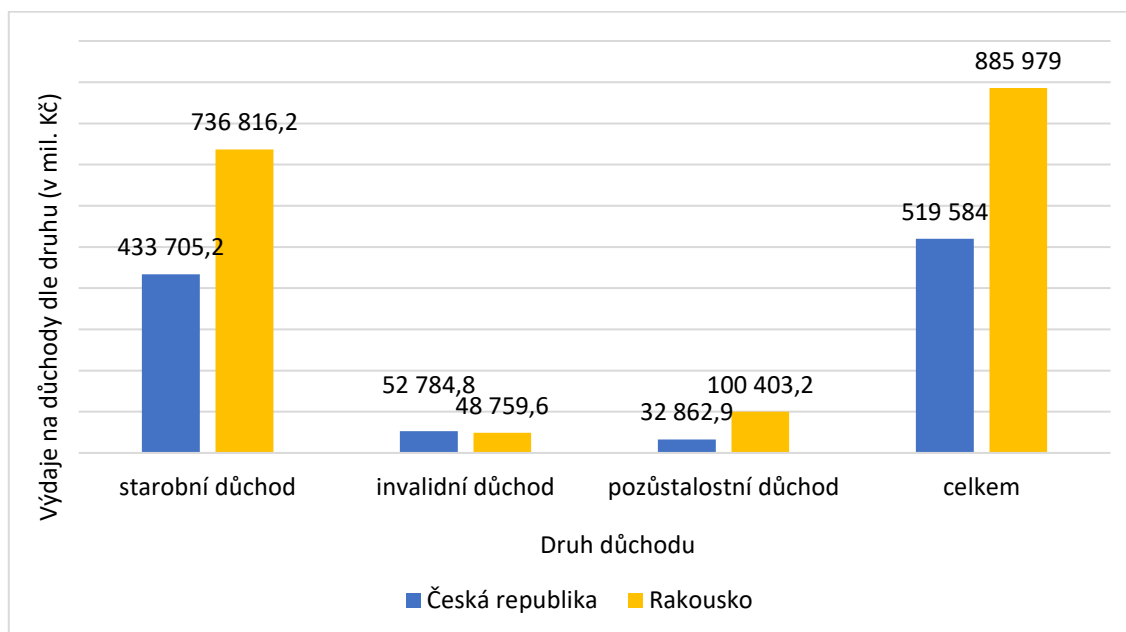
Druh důchodu	2020	2021
Starobní důchod	696 461,7 mil. Kč 28 880,9 mil. EUR	736 816,2 mil. Kč 30 554,3 mil. EUR
Invalidní důchod	50 338,6 mil. Kč 2 087,4 mil. EUR	48 759,6 mil. Kč 2 022 mil. EUR
Pozůstalostní důchod	97 870,1 mil. Kč 4 058,5 mil. EUR	100 403,2 mil. Kč 4 163,5 mil. EUR
Celkem	844 670,5 mil. Kč 35 026,8 mil. EUR	885 979 mil. Kč 36 739,7 mil. EUR

Zdroj: Pensionversicherungsanstalt (2021), zpracováno autorkou

Podíl výdajů na starobní důchody v Rakousku v roce 2021 činí rovněž přes 83 %, u pozůstalostních důchodů je to přes 11 % a invalidních důchodů přes 5,5 %. Procentuální díl invalidních a pozůstalostních důchodů je tedy obrácený v porovnání s Českou republikou.

Základní komparaci celkových výdajů na jednotlivé důchody v obou zemích zobrazuje graf č. 8.

Graf 8: Komparace výdajů na důchody v České republice a Rakousku v roce 2021 (v mil. Kč)

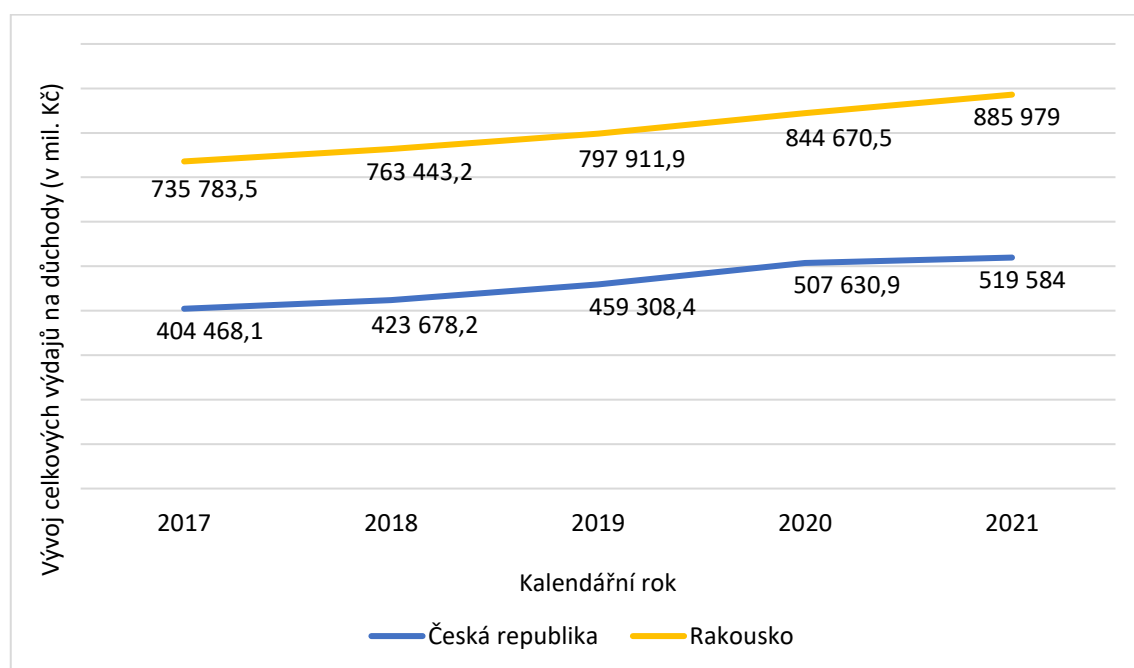

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Pensionversicherungsanstalt (2021), zpracováno autorkou

Jak již předchozí uvedená data i samotný graf ukazují, nejvyšší výdaje připadají v obou porovnávaných státech na starobní důchody. Dále lze z grafu vyčíst, že struktura výdajů na jednotlivé typy důchody je velice podobná.

Vývoj celkových výdajů na veškeré druhy důchodů má rostoucí tendenci, zobrazeno v grafu č. 9.

Graf 9: Komparace vývoje celkových výdajů na důchody v České republice a Rakousku v letech 2017-2021 (v mil. Kč)

Zdroj: ČSSZ (n.d.ch); Pensionversicherungsanstalt (n.d.a)

V České republice v roce 2021 na jednoho poživatele jakéhokoliv druhu důchodu připadala měsíční částka ve výši 15 152 Kč/628,3 EUR z celkových výdajů na důchody. V Rakousku ve stejném roce na jednoho poživatele připadala částka 36 135 Kč/1 498,4 EUR, což je částka o téměř 2,4krát vyšší než v České republice.

Dle The world bank (n.d.b) hrubý domácí produkt (dále HDP) v České republice v roce 2021 činil 6 373 188,8 mil. Kč, celkové výdaje na všechny druhy důchodů v tomto roce tvořily 8,15 % z HDP. V totožném roce v Rakousku nabýval HDP hodnoty 10 864 726,4 mil. Kč, celkové výdaje na všechny druhy důchodů rovněž byly ve výši 8,15 % z HDP jako v České republice.

6.3.3 Reforma důchodového systému v České republice

Shora uvedené statistické údaje a vypočtené hodnoty ukazují rostoucí tendenci finančních prostředků vynaložených na důchody. Tento nárůst není do budoucna udržitelný, poněvadž důchodový systém se dostává do hlubokého deficitu a nejsou rezervy, které by vznikající deficit doplňovaly. Dle Ministerstva financí České republiky (n.d.) saldo hospodaření systému důchodového pojištění v roce 2020 bylo ve schodku ve výši 40,55 mld. Kč, v roce 2021 ve schodku ve výši 2,26 mld. Kč a v roce 2022 ve schodku ve výši 21,49 mld. Kč, proto je třeba přistoupit k důchodové reformě, která má změnit nastavení stávajícího důchodového systému.

Proces změn probíhá v České republice nepřetržitě od počátku devadesátých let minulého století, přesto je důchodová reforma stále nedořešena.

Cílem reformy je zejména zlepšit finanční udržitelnost systému, minimalizovat negativní dopady na seniory a zabezpečit občanům v budoucnu důstojné důchody. Reforma by měla mít dlouhodobý dopad, kdy bude reagovat na stárnutí populace (zvyšuje se průměrná délka života) a demografické změny (nízká porodnost) a zároveň bude udržena průměrná doba vyplácení starobního důchodu, která dle ČSSZ (n.d.ch) v roce 2021 činila 23,9 let.

K reformě je nutné využít soubor několika nástrojů. Nejvíce se aktuálně hovoří o zvýšení věku odchodu do důchodu (hranice až 68 let), snížení důchodového věku pro náročné profese bez sankcí, zpřísnění pravidel pro předčasné odchody do důchodu, postupný přechod do důchodu (využití práce na částečný úvazek), odchod do předčasného nekráceného důchodu lidem s vysokým počtem odpracovaných let, změna výchovného (od 1. 1. 2023 ve výši 500 Kč na jedno vychované dítě), revize daňového systému či snížení valorizace důchodů. Přistoupit se bude muset zřejmě i k přesměrování jiných zdrojů do důchodového systému.

Důchodová politika státu je velkým tématem nejen v České republice. Téměř ve všech zemích Evropské unie je aktuálně nejvíce diskutovaným předmětem důchodová reforma. Důvodem je skutečnost, že v zemích Evropské unie roste zadluženost, která souvisí s prudkými demografickými změnami (klesá podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva). Systémy je třeba přizpůsobit těmto změnám.

Srovnávat důchodové systémy a jejich připravované změny v jednotlivých zemích je obtížné, poněvadž každý systém je trochu odlišný a je třeba vycházet z jeho

komplexního posouzení. Nově připravené reformy se v některých zemích shodují na postupném navyšování důchodového věku, což je občany zpravidla vnímáno jako nepopulární opatření. Sporná reforma byla již schválena ve Francii, kdy bylo přijato prodloužení věku odchodu do důchodu o dva roky na 64 let. Rovněž např. v Německu je naplánován postupný posun odchodu do důchodu do roku 2031 z 65 let na 67 let, nebo v již zmiňovaném Rakousku do roku 2033 navýšení věku odchodu do důchodu u žen z 60 let na 65 let (iROZHLAS.cz, 2023; Eurofound, 2022).

Závěr

V diplomové práci je popsán jeden ze základních pilířů sociálního systému v České republice, kterým je sociální pojištění.

Práce poskytuje ucelený přehled o všech dávkách nemocenského a důchodového pojištění. V teoretické části je tak docíleno lepšího a ucelenějšího porozumění problematice dávek, které občan obdrží v případě sociální události.

V praktické části je diplomová práce směřována na modelové výpočty jednotlivých dávek nemocenského pojištění. Výpočty jsou uskutečněny pro zaměstnance, OSVČ v běžném režimu a OSVČ v paušálním režimu. Výše vypočtené výplaty u konkrétních dávek je vždy pro jednotlivé skupiny poplatníků rozdílná. OSVČ v běžném i paušálním režimu má nárok na nižší dávku. Porovnání zcela jasně ukazuje, jaký dopad na nemocenské dávky má výše platby pojistného. Nižší finanční odvod pojistného do systému pro OSVČ sice znamená jistou měsíční úsporu financí, ale zároveň se to negativně odráží na výši dávky v případě, kdy nemůže vykonávat svou podnikatelskou činnost. Jako jedno z možných řešení se jeví zvýšit vyměřovací základ pro odvod pojistného pro OSVČ. Dopad opatření by však bylo třeba komplexně posoudit.

Dále je z grafického znázornění vývoje nemocenských dávek zřejmé, že celý systém nemocenského pojištění v průběhu let zaznamenává jisté změny. Jde např. o legislativní změny v souvislosti s pandemií Covid-19, kdy stát cíleně reaguje na aktuální potřeby svých občanů např. tím, že se mění výše ošetřovného. Rovněž stát v průběhu let přichází se zcela novými dávkami, otcovská a dlouhodobé ošetřovné.

Další část praktické části ukazuje vývoj dávek důchodového pojištění v České republice. Komparace systému je provedena s Rakouskem. Srovnání obou států je zajímavé, v některých ukazatelích jsou výstupy shodné, jinde se odlišují. Největší rozdíly jsou ve výši dávek. Jednoznačně lze u obou států konstatovat, že statistiky vykazují velké finanční nárůsty výdajů do celého důchodového systému. Lze předpokládat, že systémy čekají do budoucna legislativní změny.

Změna nastavených podmínek pro přiznání a výplatu důchodových dávek je v České republice aktuálně již velmi diskutovaným sociálním tématem. Je třeba učinit zásadní kroky v oblasti financování systému, aby se zabránilo jeho zborcení. Důchodová

reforma s jasnými cíli a vyjasněnými dopady různých opatření by měla být prioritou, poněvadž se jedná o zajištění občanů ve stáří.

Občan jako účastník sociálního pojištění má nárok na důstojnou výši nemocenských a důchodových dávek, je ale třeba počítat i s tím, že by měl být zároveň každý odpovědný sám za sebe. Mělo by se tedy najít optimální řešení pro všechny zúčastněné strany, stát i občana. To jistě nebude snadným úkolem.

V diplomové práci bylo v rámci jednotlivých kapitol dosaženo stanovených cílů.

Seznam použitých zdrojů

- Arnoldová, A. (2013). *Sociální zabezpečení I*. Grada Publishing.
- Bureš, M. (2021, 24. března). *Bude schváleno ošetřovné ve výši 80 % ze mzdy?* Finance.cz. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.finance.cz/536342-osetrovne-ve-vysi-80-od-1-brezna/>
- Bureš, M. (2023, 9. ledna). *K paušální dani se můžete přihlásit do 10. ledna 2023, jaká je její výše v pásmech?* Finance.cz. Dostupné 1. 2. 2023 z <https://www.finance.cz/544083-pausalni-dan-2023/>
- Česká správa sociálního zabezpečení (2019, 11. února). *Jak se pro důchod započítává doba péče*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.cssz.cz/-/jak-se-pro-duchod-zapocitava-doba-pece>
- Česká správa sociálního zabezpečení (2022, 1. prosince). *Minimální platba pojistného na nemocenské pojištění OSVČ bude od ledna činit 168 Kč*. Dostupné 1. 2. 2023 z <https://www.cssz.cz/web/cz/-/minimalni-platba-pojistneho-na-nemocenske-pojisteni-osvc-bude-od-ledna-cinit-168-kc>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.a). *Nemocenské*. Dostupné 4. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/nemocenske>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.b). *Peněžitá pomoc v mateřství*. Dostupné 5. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/penezita-pomoc-v-materstvi>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.c). *Ošetřovné*. Dostupné 4. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/osetrovne>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.d). *Dlouhodobé ošetřovné*. Dostupné 11. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/dlouhodobé-osetrovne>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.e). *Starobní důchod*. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/starobni-duchod>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.f). *Invalidní důchod*. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/invalidni-duchod>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.g). *Vdovský/vdovecký důchod*. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/vdovsky-vdovecky-duchod>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.h). *Sírotčí důchod*. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.cssz.cz/web/cz/sirotci-duchod>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.ch). *Statistické ročenky*. Dostupné 17. 2. 2023 z <https://www.cssz.cz/duchodova-statistika>
- Česká správa sociálního zabezpečení (n.d.i). *Důchodový věk ve státech aplikujících koordinační předpisy*. Dostupné 17. 2. 2023 z <https://www.cssz.cz/duchodovy-vek-ve-statech-eu-ehp-a-svycarsku>
- Česká televize (2019, 3. května). *Pečující osoby mají nízký příjem i důchod. Penze by se jim mohla počítat z fiktivní mzdy*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2804825-pecujici-osoby-maji-nizky-prijem-i-duchod-penze-se-jim-mohla-pocitat-z-fiktivni>

- Eurofound (2022, 16. února). *Odchod do důchodu*. Dostupné 10. 3. 2023 z <https://www.eurofound.europa.eu/cs/topic/retirement>
- Finance.cz (n.d.). *Výpočet mzdy 2022 - překročení maximálního vyměřovacího základu*. Dostupné 4. 12. 2022 z <https://www.finance.cz/dane-a-mzda/mzda/vypocet-mzdy-a-zalohy-na-dan/prekroceni-maximalniho-vymerovaciho-zakladu/>
- Finanční správa (n.d.). *Obecné informace*. Dostupné 4. 12. 2022 z <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/dane/dan-z-prijmu/pausalni-dan/obecne-informace>
- Gola, P. (2022, 7. července). *Co byste měli vědět o základní výměře důchodu?* Finance.cz. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.finance.cz/542700-zakladni-vymera-duchodu/>
- Hejduková, P. (2015). *Veřejné finance: teorie a praxe*. C. H. Beck.
- iROZHLAS.cz (2023, 9. března). *Francouzský Senát schválil vyšší hranici pro odchod do důchodu. V zemi pokračují protesty*. Dostupné 10. 3. 2021 z https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/francie-duchodova-reforma-odchod-do-duchodu-protesty_2303091302_ako
- Kahoun, V., Bednář, J., Kučera, M., Kučerová, B., Loukota, I., Molek, J., Pražmová, V., & Šimák, M. (2012). *Sociální zabezpečení. Vybrané kapitoly*. Triton.
- Koldinská, K., & Tröster, P. (2018). *Právo sociálního zabezpečení* (7. vyd.). C. H. Beck.
- Krebs, V., Durdisová, J., Kotýnková, M., Poláková, O., Žižková, J., Vlček, M., Vychová, H., & Sunega, P. (2007). *Sociální politika* (4. vyd.). Wolters Kluwer.
- Kurzy.cz (n.d.). *Průměrná mzda – vývoj průměrné mzdy, 2023*. Dostupné 5. 2. 2023 z <https://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/?G=1&A=1&page=1>
- Mečířová, L. (2022, 25. srpna). *Otcovská dovolená v roce 2022*. Finance.cz. Dostupné 4. 11. 2022 z <https://www.finance.cz/500161-otcovska-dovolena/>
- Ministerstvo financí České republiky (n.d.). *Hospodaření systému důchodového pojištění*. Dostupné 3. 3. 2023 z https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten?fbclid=IwAR0ZccYRk3Whw2Y7nrxQhbubEUN6o1jqO4K_HTX-IEPW-vZgh-gEZdVFnlS
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2004, 1. listopadu). *Státní politika zaměstnanosti*. Businessinfo.cz. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.businessinfo.cz/navody/statni-politika-zamestnanosti/>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2020, 1. října). *Důchodové pojištění*. Dostupné 6. 4. 2022 z <https://www.mpsv.cz/duchodove-pojisteni>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022a, 25. srpna). *Nemocenské pojištění v roce 2022*. Dostupné 6. 4. 2022 z <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022b, 2. ledna). *Sociální pojištění v roce 2022*. Dostupné 4. 12. 2022 z <https://www.mpsv.cz/socialni-pojisteni>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2022c, 14. listopadu). *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*. Dostupné 15. 2. 2023 z <https://www.mpsv.cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (n.d.a). *Sociální pojištění v roce 2023*. Dostupné 2. 2. 2023 z <https://www.mpsv.cz/socialni-pojisteni>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (n.d.b). *Příspěvek na péči*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.mpsv.cz/-/prispevek-na-peci>

Ministerstvo vnitra České republiky (n.d.). *Správa na úseku zaměstnanosti*. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.mvcr.cz/clanek/sprava-na-useku-zamestnanosti.aspx>

OECD (2021). *Pensions at a Glance 2021*. Dostupné 5. 2. 2023 z <https://www.oecd.org/publications/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>

oPojištění.cz (2020). *Rakousko: Nejčastější příčiny invalidních důchodů*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.opojisteni.cz/zahranici/rakousko-nejcastejsi-priciny-invalidnich-duchodu/c:19690/>

oPojištění.cz (2021). *Příčiny invalidity se liší v závislosti na věku*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.opojisteni.cz/spektrum/priciny-invalidity-se-lisi-v-zavislosti-na-veku/c:20300/>

Pensionversicherungsanstalt (2021). *Jahresbericht 2021*. Dostupné 5. 2. 2023 z <https://www.pv.at/cdscontent/load?contentid=10008.768460&version=1657021475>.

Pensionversicherungsanstalt (n.d.a). *Statistische Daten der Pensionsversicherungsanstl.* Dostupné 5. 2. 2023 z <https://www.pv.at/cdscontent/load?contentid=10008.620933&version=1663670044>

Revue pro sociální politiku a výzkum (2021, 1. ledna). *Na co mají nárok pečující osoby?* Dostupné 3. 2. 2023 z <https://socialnipolitika.eu/2021/01/na-co-maji-pecujici-osoby-narok/>

Statista (2023). *Durchschnittliches Bruttojahreseinkommen der unselbständig Erwerbstätigen in Österreich von 2011 bis 2021*. Dostupné 7. 2. 2023 z <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/290721/umfrage/bruttojahreseinkommen-in-oesterreich/?fbclid=IwAR1CMrWdA118zXnHdMXC8egWu57UI0zt9NBjX4yoetF8gnRIcPbpQJvC2BE>

Statistik Austria (n.d.). *Pensionen*. Dostupné 6. 2. 2023 z <https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/gender-statistiken/pensionen?fbclid=IwAR2sBusJ0ZIX25fAzHGGQfqMpy6-nfYa52lvxMNYKufofEXnGjZa3iB55ds>

The world bank (n.d.a). *Population – Czechia, Austria*. Dostupné 20. 2. 2023 z <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CZ-AT>

The world bank (n.d.b). *GDP (current US\$) - Czechia, Austria*. Dostupné 1. 3. 2023 z <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CZ-AT>

Úřad práce (2022, 12. října). *Příspěvek na péči*. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.uradprace.cz/prispevek-na-peci>

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dostupné 3. 2. 2023 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Dostupné 4. 11. 2022 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-187>

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Dostupné 18. 11. 2022 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-582>

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Dostupné 12. 11. 2022 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-589>

Ženišková, M., Příb, J., & Schmied, Z. (2022). *Zákon o nemocenském pojištění s komentářem a příklady včetně problematiky náhrady mzdy k 1. 2. 2022* (13. vyd.). Anag

Seznam tabulek

Tab. 1: Sazby sociálního pojištění	13
Tab. 2: Vyměřovací základy a sazby pojistného důchodového pojištění	26
Tab. 3 : Potřebná doba pojištění pro přiznání starobního důchodu dle roku, ve kterém byl dosažen důchodový věk pojištěnce	28
Tab. 4: Výše příspěvku na péči za kalendářní měsíc	30
Tab. 5 : Vývoj ročních výdajů a počtu příspěvků na péči v letech 2015-2021	31
Tab. 6: Potřebná doba pojištění pro přiznání invalidního důchodu dle věku pojištěnce	32
Tab. 7: Výše procentní sazby za každý celý rok doby pojištění dle stupně invalidity ...	33
Tab. 8: Potřebná doba důchodového pojištění v závislosti na věku zesnulého	34
Tab. 9: Délka podpůrní doby dle věku uchazeče o zaměstnání	40
Tab. 10: Procentní sazba podpory v nezaměstnanosti v závislosti na délce podpůrní doby	40
Tab. 11: Odvod sociálního pojištění za zaměstnance	41
Tab. 12: Odvod sociálního pojištění OSVČ v běžném režimu	42
Tab. 13: Odvod sociálního pojištění OSVČ v paušálním režimu	43
Tab. 14: Výpočet dávky nemocenské (v Kč)	45
Tab. 15: Vývoj výdajů a počtu nemocenské v letech 2017 až 2021	46
Tab. 16: Výpočet dávky peněžité pomoci v mateřství (v Kč)	47
Tab. 17: Vývoj výdajů a počtu peněžité pomoci v mateřství v letech 2017 až 2021	48
Tab. 18: Výpočet dávky otcovské poporodní péče (v Kč)	48
Tab. 19: Vývoj výdajů a počtu otcovské poporodní péče v letech 2017 až 2021	49
Tab. 20: Výpočet dávky ošetrovné (v Kč)	50
Tab. 21: Vývoj výdajů a počtu ošetrovného v letech 2017 až 2021	50
Tab. 22: Výpočet dávky dlouhodobé ošetrovné (v Kč)	51
Tab. 23: Vývoj výdajů a počtu dlouhodobého ošetrovného v letech 2017 až 2021	52

Tab. č. 24: Výpočet dávky vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (v Kč)	52
Tab. 25: Vývoj výdajů a počtu vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství v letech 2017 až 2021	53
Tab. 26 : Komparace důchodového věku v České republice a Rakousku	55
Tab. 27: Počet příjemců důchodů v České republice v letech 2020 a 2021	56
Tab. 28: Počet příjemců důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021	56
Tab. 29: Počet vyplacených důchodů v České republice v letech 2020 a 2021	58
Tab. 30: Počet vyplacených důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021	58
Tab. 31: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy a starobního důchodu v České republice	60
Tab. 32: Vývoj průměrné měsíční hrubé mzdy a starobního důchodu v Rakousko	61
Tab. 33: Průměrná výše měsíčního invalidního/pozůstalostního důchodu v České republice v letech 2020 a 2021 (v Kč/EUR)	63
Tab. 34: Průměrná výše měsíčního invalidního/pozůstalostního důchodů v Rakousku v letech 2020 a 2021 (v Kč/EUR)	63
Tab. 35: Výdaje na jednotlivé důchody v České republice v letech 2020 a 2021 (v mil. Kč/EUR)	65
Tab. 36: Výdaje na jednotlivé důchody v Rakousku v letech 2020 a 2021 (v mil. Kč/EUR).....	66

Seznam obrázků

Obr. 1: Systém a dávky sociálního zabezpečení v České republice 11

Seznam grafů

Graf 1: Komparace odvodů na sociální pojištění za kalendářní měsíc leden 2023 u jednotlivých poplatníků (v Kč).....	44
Graf 2: Věková struktura České republiky Graf 3: Věková struktura Rakouska	55
Graf 4: Komparace příjemců důchodu v České republice a Rakousku v letech 2020 a 2021	57
Graf 5: Komparace vyplacených důchodů v České republice a Rakousku v roce 2021	59
Graf 6: Vývoj průměrné hrubé mzdy a starobního důchodu v České republice a Rakousku v letech 2017-2021 (v Kč).....	62
Graf 7: Komparace průměrné výše invalidního/pozůstalostního měsíčního důchodu v České republice a Rakousku v roce 2021 (v Kč).....	64
Graf 8: Komparace výdajů na důchody v České republice a Rakousku v roce 2021 (v mil. Kč)	66
Graf 9: Komparace vývoje celkových výdajů na důchody v České republice a Rakousku v letech 2017-2021 (v mil. Kč)	67

Seznam použitých zkratk

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DP	důchodové pojištění
DPH	daň s přidanou hodnotou
DVZ	denní vyměřovací základ
HDP	hrubý domácí produkt
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSSZ	okresní správa sociálního zabezpečení
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
PPM	peněžitá pomoc v mateřství
Sb.	Sbírka zákonů

Seznam příloh

Příloha A: Důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936-1971

Příloha A: Důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936-1971

Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1971

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	Mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r	65r	65r	65r	63r+8m	62r+2m
1967	65r	65r	65r	65r	64r+2m	62r+8m
1968	65r	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m
1969	65r	65r	65r	65r	65r	63+8m
1970	65r	65r	65r	65r	65r	64r+2m
1971	65r	65r	65r	65r	65r	64r+8m

Vysvětlivky:

„r“ znamená rok

„m“ znamená kalendářní měsíc“.

Zdroj: Zákon č. 155/1995 Sb.

Abstrakt

Slavičková, T. (2023). *Systém sociálního pojištění v České republice* [Diplomová práce, Západočeská univerzita v Plzni].

Klíčová slova: sociální zabezpečení, sociální pojištění, nemocenské pojištění, důchodové pojištění, státní politika zaměstnanosti, sociální událost, poplatníci, pojistné

Diplomová práce je zaměřena na systém sociálního zabezpečení v České republice, konkrétně na oblast sociálního pojištění, kdy stát finančně podporuje občany např. v nemoci, těhotenství nebo ve stáří. Jsou zde obecně popsány a charakterizovány základní části sociálního pojištění – nemocenské pojištění, důchodové pojištění a státní politika zaměstnanosti. Pozornost je věnována rozboru jednotlivých dávek dle aktuální právní úpravy (podmínky nároku na dávku, podpůrčí doba a výše dávky). Teoretické poznatky jsou interpretovány do modelových výpočtů vybraných dávek. Dále je provedena komparace některých ukazatelů dávek důchodového pojištění v České republice a Rakousku a představeny možné nástroje tolik potřebné důchodové reformy.

Abstract

Slavičková, T. (2023). Social insurance system in the Czech Republic [Master's Thesis, University of West Bohemia].

Key words: social security, social insurance, sickness insurance, pension insurance, state employment policy, social event, taxpayers, insurance premiums

This diploma thesis focuses on the social security system in the Czech Republic, the sphere of social security insurance where the state finances supports citizens, for example, in the time of ill health, pregnancy or old age. This thesis describes and characterizes the basic parts of social security insurance – sickness insurance, pension insurance and state employment policy. Attention is paid to analyzing the individual benefits pursuant to the applicable laws (benefits conditions, benefits period and benefits amount). The theoretical research is interpreted on the model calculations of selected benefits. Moreover, specific pension insurance benefit indicators are compared in the Czech Republic and Austria and the possible instruments of the necessary pension reform are introduced.